

V. Pedaja

**KÖÖGIVILJAKASVATUSE
KOGEMUSI
KOLHOOSIDES**

A-21096 II

V. PEDAJA

KÖÖGIVILJAKASVATUSE
KOGEMUSI
KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1956

Kaaneujundus E. Pikk

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

33201

E E S S Ö N A

Köögiviljal on tähtis koht elanikkonna toitlustamisel. Köögivilja väärtust toiduainena ei tule hinnata ainult selle toitainete sisaldavuse järgi, vaid tuleb arvestada ka seda, et ta aitab suuresti mitmekesistada inimeste toidusedelit.

Värske köögivili sisaldab rohkesti inimese organismile vajalikke vitamiine ja mineraalsoolaid. Eriti vajalikud on need noorele kasvavale organismile. Seepärast tuleb köögiviljale anda eriline koht laste ja noorte toitlustamisel.

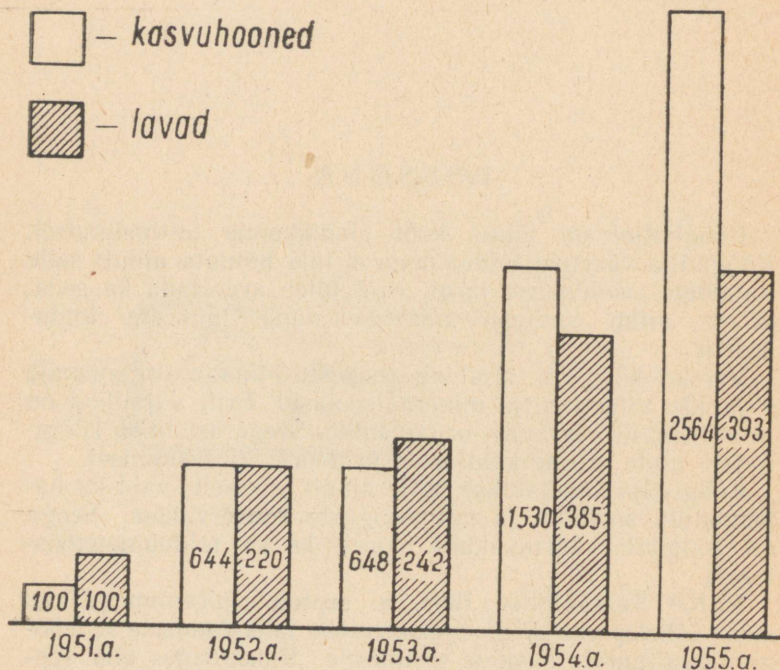
Köögivilja kasutatakse mitte ainult värskest, vaid ka hapendatult, soolatult ja mitmesuguste konservidena. Seega on köögivili väärtuslikuks tooraineks ka toiduainetetööstusele.

NLKP Keskkomitee 1953. a. septembripleenum pööras suurt tähelepanu köögiviljakasvatuse laiendamisele ja köögiviljakultuuride saakide tõstmisele. Rakendades ellu septembripleenumi otsust, on ka paljud Eesti NSV kolhoosid saavutanud märkimisväärset edu köögiviljakasvatuse laiendamisel ja köögivilja tootmise suurendamisel. Kui näiteks 1952/53. aastal turustati Tallinna kolhoositurgudel elanikkonnale 5687 tonni köögivilja, siis 1954/55. a. turustati kolhoositurgudel ja komisjonikaubanduse kaudu kokku 7762 tonni ehk 36,5% rohkem kui 1952/53. a.¹

Tunduvalt on 1951. aastaga võrreldes kasvanud vabariigi kolhoosides kasvumajade ja lavade pindala. Kui 1951. aastal kolhoosides olnud kasvumajade ja lavade pindala arvestada 100%, siis oli 1955. aastaks kasvumajade

¹ Arvestatud on 1952. aastal toodetud köögivilja realiseerimist 1952. a. kevadest kuni 1953. a. kevadeni ja 1954. aastal toodetud köögivilja realiseerimist 1954. aasta kevadest kuni 1955. a. kevadeni.

pindala kasvanud 2564%-ni ja lavade pindala 393%-ni. Eriti intensiivne oli klaasialuse pindala kasv pärast septembripleenumit.

Katmikala laienemine Eesti NSV kolhoosides 1951.—1955. aastal, protsentides.

Koos klaasialuse pindala laienemisega on kasvanud kolhoosides ka varajase köögivilja tootmine kasvumajades ja lavades. See on palju aidanud parandada tarbijate varustamist värskes köögiviljaga kevadel ja varasuvel, kui selle järelle on kõige suurem vajadus, sest eelmise aasta toodangust säilitatud köögivilja varud on selleks ajaks juba lõpukorral ja nende väärtus on säilitamisel tunduvalt langenud.

Klaasialuse pindala laienemine võimaldas kolhoosidel köögiviljakultuuride istikute kasvatamisel hakata tunduvalt rohkem kasutama toitekuubikuid. Kui varem aastatel kasutati toitekuubikuid ainult üksikutes eesrindlikumates köögiviljandusega tegelevates majandites, siis näiteks

1954. aastal valmistati ja kasutati vabariigi kolhoosides köögiviljaistikute kasvatamiseks kokku juba 4,5 miljonit toitekuubikut ehk üle 5000 kuubiku keskmiselt igas kolhoosis. Paljudes kolhoosides aga, nagu Rapla rajooni «Tee Kommunismile», «Uue Elu» ja «Vambola» kolhoosis, Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis jm., ületati see arv enam kui kümnekordselt. Toitekuubikute kasutamine köögiviljaistikute kasvatamisel on võimaldanud kolhoosidel ka avamaal kasvatatavailt köögiviljakultuuridelt saada varajasemat ja samal ajal ka suuremat saaki, kui saadi ilma kuubikuteta kasvatatud istikute puhul.

Kuid vaatamata mõningaile edusammudele ei ole köögiviljandus meil veel kaugeltki saavutanud niisugust taset, et täielikult rahuldada tarbijate vajadusi värskete köögivilja järele, välja arvatud ainult paar kolm kuud sügisel. Eriti annab end linnades ja tööstuskeskustes tunda värskete köögivilja nappus talvekuudel, kus ei ole küllaldaselt saada isegi värsket rohelist köögivilja nagu sibulapealseid, peterselli ja sellerilehti, rääkimata redistest, kurkidest ja tomatitest. Samuti ei ole hoiuruumide puudumise tõttu kolhoosidel võimalik säilitada talviseks turustamiseks küllaldaselt hulgal värsket kapsast, porgandit jm. Vähe on värsket köögivilja veel ka kevadel ja suve esimesel poolel.

Üheks põhjuseks, mis on siiani suuresti pidurdanud köögiviljanduse arengut kolhoosides, on see, et enamikus kolhoosides puudub veel köögiviljakasvatuse alal oskusi ja kogemusi omav kaader. Mitmed Rapla rajooni kolhoosid, nagu «Vambola», «Tee Kommunismile», «Bolševik», «Uus Elu» jt., on saavutanud häid tulemusi köögivilja, eriti aga kasvuhoonetes ja lavades varajase köögivilja kasvatamisel. Seevastu aga näiteks enamik Harju rajooni kolhoose, kellel köögiviljakasvatuse laiendamiseks lähedase Tallinna turu tõttu on palju paremad eeldused, ei ole sel alal nii häid tulemusi saanud kui ülalmainitud kolhoosid. Niisugune olukord on suurel määral tingitud sellest, et Harju rajooni kolhoosidega võrreldes on Rapla rajooni kolhoosid köögiviljanduse alal erialase kaadriga paremini varustatud. Siin on mitmes kolhoosis häid spetsialiste köögiviljanduse alal. Samuti on Rapla rajoonis asuv Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Instituudi Kuusiku katsebaasi köögiviljanduse sektor ümbruskonnas asuvaid kolhoose nii agrotehnilise nõuandega kui ka väärtusliku külvi- ja istutusmaterjaliga oluliselt abistanud. Harju rajooni kolhooside köögiviljakas-

vatajatel on aga puudunud selline tõhus abi väljastpoolt, ka oma kogemusi ei ole veel piisavalt kõikide töös ettetulevate küsimuste lahendamiseks.

Käesoleva brošüüri eesmärgiks on tutvustada köögiviljakasvatuses häid tulemusi saavutanud kolhooside kogemusi ja sellega kaasa aidata köögiviljanduse kiiremale arengule kõigis kolhoosides, eriti aga suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedaste rajoonide kolhoosides.

TOMATI KASVATAMISE KOGEMUSI

Tomat on pika kasvuajaga soojanõudlik kultuur. Isegi istikute korralikul ettekasvatamisel ja varajaste sortide kasutamise korral jõuab meie lühikese ja jaheda suve jooksul valmida avamaal vaid osa tomati viljadest. Valmimata roheliste viljade väärtus on aga väikene ja nad kõlbavad kasutada ainult soolamiseks. Meil sageli esineva vihmase suve ja sügise tagajärjel võib aga tomati saak avamaal haiguste läbi peaaegu täielikult hävida. Näiteks Rapla rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosis saadi 0,4-hektarilisel pindalal avamaal kasvatatud tomatilt 1954. aastal korjata ainult 958 kg vilju. Enamus saagist oli aga pruunmädanikust niivõrd rikutud, et seda ei olnud mõtet koristadagi. Ka koristatud saagist riknes suurem osa hiljem järelvalmimisel, nii et müügikõlblikke tomateid saadi kokku kõigest 267 kg ehk 0,066 kg ühe ruulmeetri kohta. Samal ajal aga saadi külmkasvuhoonetes 1000-ruutmeetriselt pindalalt kokku 7713 kg tomateid ehk üle 7,3 kg ühelt ruutmeetrit. Normaalse ilmastiku korral annab tomat meie oludes ka avamaalt korraliku saagi.

Et vähendada sõltuvust ilmastikust ja saada tomatitaimedelt suuri valminud viljade saake, on paljudes vabariigi kolhoosides hakatud tomateid kasvatama külmkasvuhoonetes ja lavades. Kasvuhoonetes ja lavades annab tomat ka tunduvalt varajasema saagi. Siin võib tomati kohale istutada üle kuu aja varem kui avamaal, ilma et tarvitseks karta kevadiste öökülmade hädaohtu. Vastavalt sellele algab varem ka tomati viljade valmimine. Kui näiteks Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis toimus 1955. a. külmkasvuhoones tomati esimene valikkoristamine 22. juulil, siis Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis saadi avamaatomatilt esimene saak alles augusti lõpul.

Tomati kasvatamine külmkasvuhoones

Tomati külmkasvuhoonetes kasvatamisel on häid tulemusi saavutanud Rapla rajooni «Uue Elu», «Bolševiku» ja «Tee Kommunismile» kolhoosi köögiviljandusbrigaadi liikmed. Nii saadi «Bolševiku» kolhoosis 1954. a. külmkasvuhoone üld- ehk inventarpinna ühe ruutmeetri kohta keskmiselt üle 10 kg tomateid. Selle saavutusega omandas kolhoosi köögiviljandusbrigaad, eesotsas brigadiir M. Villardiga õiguse 1955. aastal esineda üleliidulisel põllumajandusnäitusel. Peaaegu samasuure tomatisaagi kasvasid M. Villard ja külmkasvuhoones tomati kasvatamisel töötanud Linda Raadik ka 1955. aastal. Märkimisväärseid saake on tomat külmkasvuhoones andnud ka «Uue Elu» ja «Tee Kommunismile» kolhoosis. «Uue Elu» kolhoosi köögiviljandusbrigaadi liikmed M. Vahesalu ja K. Talisoo kasvasid 1955. a. aiandusagronoomi L. Annuste juhtimisel külmkasvuhoone iga ruutmeetri kohta keskmiselt 7,3 kg tomateid. «Tee Kommunismile» kolhoosi köögiviljanduslülil sai 1954. a. külmkasvuhoones ühelt ruutmeetrilt 7,5 kg tomateid, kusjuures lüli vanem M. Piirsalu sai tema hooldada olnud 200 m² suurusest kasvuhoonest 8,2 kg tomateid iga ruutmeetri kohta.

Kui «Uue Elu» kolhoosis kasvatati külmkasvuhoones tomatit 384 ruutmeetril ja «Bolševiku» kolhoosis 210 ruutmeetril, seega veel võrdlemisi väikesel pindalal, siis «Tee Kommunismile» kolhoosis on pööratud tõsist tähelepanu ka külmkasvuhoonete pindala laiendamisele. Nii kasvatati siin juba 1954. aastal tomatit külmkasvuhoonetes kokku 1000 ruutmeetril ja 1955. aasta kevadel ehitati veel juurde kaks 400 m² pinnaga kasvuhoonet. Kuigi tomati saak «Tee Kommunismile» kolhoosis oli 1955. a. massiliselt esinenud viirikkaiguse tagajärjel tunduvalt madalam 1954. a. saagist, andis tomatikasvatuse kolhoosile siiski veel üle 66 000 rubla sissetulekut.

Eriti tugevalt kahjustas viirikkaigus tomatit uutes kasvuhoonetes. Kasvuhoonete ehitamine venis pikale ja esimesse neist saadi tomat kohale istutada alles 20. juunil ning teise koguni 1. juulil. Selleks ajaks aga olid taimed juba tugevasti ülekasvanud, nõrgad ja seega ka haigusele palju vastuvõtlikumad. Kuid ka vanades, eriti laiemates 400 m² suurustes kasvuhoonetes esines viirikkaigust palju ja selle tagajärjel saadi ühe ruutmeetri kohta keskmiselt ainult 4,5 kg tomateid.

Et saada külmkasvuhoonesse väljaistutamiseks korralikult arenenud taimi, tuleb tomat külvata veebruari lõpul või märtsi esimestel päevadel. «Uue Elu» kolhoosis külvati tomat 1955. aastal külmkasvuhoone jaoks 8. märtsil soekasvuhoones pikeerkastidesse. Enne külvi tomatiseeme puhiti 1% -lise kaaliumpermanganaadi lahusega, milles seemneid leotati 30 minutit. Tõusmete ilmumiseni hoiti külvid 20—25° temperatuuris, kasvuhoone soojemas osas, võimalikult truubi lähedal. Kohe pärast tõusmete ilmumist aga paigutati nad 5—6 päevaks võimalikult jahedasse, 10—12° temperatuuri ja hästi klaaside lähedale, kus on rohkem valgust, et vältida tõusmete väljavenimist, sest tõusmete väljavenimise hädaoht on kõige suurem esimestel päevadel pärast tärkamist. Ka edaspidi kasvatati siin tomatitaimi võimalikult madala temperatuuri juures — päeval 15—18° ja öösel 10—12° C. Selle tulemusena arenesid hea juurekavaga ja tugevad, rässakad taimed.

Lõunamaise kultuurina on tomati arenemine küll kõige intensiivsem päeval 25—28° ja öösel 10—12° temperatuuri juures. Kuid praktika on näidanud, et meie karmi põhjamaa tingimustes kasvatamiseks tugevamad ja haigustele vastupidavamad taimed saame siis, kui hoiame neid madalama temperatuuri juures. Eriti tähtis on madalat temperatuuri hoida pilves ilmadega, kuna päikesepaistelisel päeval võib temperatuur tõusta kuni 25°-ni.

Kaks nädalat pärast külvi hakkasid tõusmetel tekkima esimesed pärislehed ja 22.—25. märtsini pikeeriti tomat 3×4 sm vahekaugustega pikeerkastidesse. Pikeeritud tomatiistikud jäeti kasvama samasse soekasvuhoonesse, kus nad olid enne pikeerimistki. Kuu aega hiljem, 20.—23. aprillil istutati tomatiistikud 8×8×10 sm suurustesse toitekuubikutesse.

Toitekuubikud valmistati tomati jaoks järgmises koosseisus: 3 osa hästi kõdunenud ja tuuldunud madal soo turvast, 4 osa freesturvast, 2 osa kõdusõnnikut ja 1 osa veise-rooja, mahu järgi. Ühe m³ segu kohta lisati 1,5 kg ammoooniumsalpeetrit, 3,2 kg superfosfaati, 1 kg kaaliumkloriidi ja 1 kg põlevkivituhka.

«Tee Kommunismile» kolhoosi kogemustel on tomati-istikuile heaks toitekuubikute materjaliks osutunud ka 1 osast peenest aluspanuturbast, 1 osast kõdunenud hobuseõnnikust ja 1 osast mättamullast (mahu järgi) koosnev toitesegu, millele ühe m³ segu kohta oli lisatud 1 kg

ammooniumsälpeetrit, 4 kg superfosfaati ja 1 kg kaaliumkloriidi. Sellisest segust valmistatud toitekuubikuid kasutati siin tomatiistikute kasvatamiseks edukalt 1954. ja 1955. aastal.

Toitekuubikud valmistati mõlemas kolhoosis Eesti Maa-viljeluse ja Maaparanduse Instituudi Kuusiku katsebaasi töötajate poolt konstrueeritud press-pikeerijaga. Samaaegselt kuubikute valmistamisega toimus ka neisse taimede istutamine.

Pärast toitekuubikutesse istutamist lasti «Uue Elu» kolhoosis tomatiistikutel kasvuhoones 4—5 päeva juurduda ning paigutati siis poolsooja lavasse.

Lavad valmistati tomatiistikute kasvatamiseks ette juba enne nende kuubikutesse istutamist. Kuna «Uue Elu» kolhoosis kasutati lavade soojendamiseks hobusesõnnikut, milles allapanuna oli turvas, siis paigutati seda lavadesse 35—40 sm paksuse kihina, sest turbasõnniku käärimine on aeglasem kui õlesõnnikul. Sõnnik oli juba varem lavade juurde valmis veetud ja hunnikus kuumaks lastud minna. Kui sõnnik oli lavadesse asetatud, kaeti nad akende ja mattidega ning hoiti niiviisi kuni sõnnik oli lavas ühtlaselt soojaks läinud. Seejärel paigutati sõnniku peale 4—5 sm paksune kiht aiamulda. Kui ka muld oli soojenenud, tasan-dati see ning viidi kasvuhoones toitekuubikutesse istutatud tomatiistikud lavasse. Kuubikute vahed täideti sama ai-mullaga, mida kasutati kuubikute alla sõnnikule.

Kui istikud olid kuubikutes juba korralikult juurdunud, anti neile pealtväetiseks veega 1:15 lahjendatud linnusõnnikut. Ühe lavaakna kohta anti seda vedelväetist umbes 10 liitrit. Teist korda said tomatiistikud pealtväetist poolteist nädalat hiljem. Teistkordseks pealtväetamiseks kasutati mineraalväetiste lahust, mida ühe lavaakna alla anti samas koguses kui lahjendatud linnusõnnikutki. 10 liitri vee kohta võeti mineraalväetiste lahuse valmistamisel 20 g ammooniumsälpeetrit, 60 g superfosfaati ja 20 g kaaliumkloriidi.

Parajat temperatuuri hoiti lavas õhustamise teel. Kastmine toimus vajaduse järgi, kusjuures sellega püüti olla ennem tagasihoidlik kui liialdada.

Kui kolhoosil ühel või teisel põhjusel puudub võimalus toitekuubikute valmistamiseks, võib tomatiistikuid täiesti edukalt kasvatada ka harilikul viisil lavasse pikeerituna. Näiteks «Bolševiku» kolhoosis andis ka ilma toitekuubiku-

teta kasvatatud tomat suure saagi. Kuna «Bolševiku» kolhoosil ei ole veel sooja kasvuhoonet, külvati siin tomat märtsi esimestel päevadel sooja lavasse. Esimeste pärislehtede ilmumisel pikeeriti tõusmed 12×14 sm vahekaugustega poolsooja lavasse, kuhu sõnniku peale oli pandud umbes 15 sm paksune kiht fosforiidiga rikastatud lavakõdu, millele lisati veidi aiamulda ja kustutatud lupja.

Tomatiistikud võib külmkasvuhoonesse istutada maikuu esimesel poolel või sooja kevade korral isegi aprilli lõpus, sest hiljem meil harilikult enam nii tugevaid öökülmi ei esine, et need suudaksid tomatit külmkasvuhoones kahjustada.

«Uue Elu» kolhoosis istutati tomat päriskohale maikuu keskpaiku 40×50 sm vahekaugustega. Varajasemat väljaistutamist takistas 1955. aastal erakorraliselt hiline ja külm kevad.

Enne tomati kohaleistutamist anti külmkasvuhoones ühe m² mullapinna kohta 10 kg kõdusõnnikut, 30 g superfosfaati, 20 g kaaliumkloriidi ja 20 g ammooniumsalpeetrit. Mineraalväetised külvati laotatud kõdusõnnikule ja künti (hobuadraga) koos 12—15 sm sügavuselt sisse. Kännile järgnevalt hariti muld vedruäkkega hästi peeneks ja seejärel istutati tomat labidaga tehtud istutusaukudesse. Istutamisele eelneval päeval kasteti lavad tugevalt läbi, et istikud saaksid end hästi veega varustada. Ühtlasi vähendab tugev kastmine ka toitekuubikute purunemise hädaohtu lavast väljavõtmisel.

Tomatitaimede jõulise kasvu kindlustamiseks ja suure saagi saamiseks ei piisa ainult enne istutamist mulda antud väetistest, vaid väga tähtsaks saaki suurendavaks abinõuks on tomatitaimede kasvuaegne väetamine.

«Uue Elu» kolhoosis anti tomatile kasvuajal pealtväetist 9 korral. Selleks anti veega lahjendatud linnusõnnikut (1 : 15) vaheldumisi mineraalväetiste lahusega — iga kord üks kastekannu täis (10 liitrit) 10 m² pinna kohta. Mineraalväetise lahusega esimesel ja teisel pealtväetamisel võeti 10 liitri vee kohta 60 g superfosfaati, 40 g kaaliumkloriidi ja 45 g ammooniumsalpeetrit. Mineraalväetiste lahusega kolmandal ja neljandal pealtväetamisel, mis toimus viljade intensiivse kasvu ja valmimise ajal, suurendati tunduvalt fosfor- ja veidi ka kaaliväetise hulka. Nii võeti siin 10 liitri vee kohta juba 150 g superfosfaati, 50 g kaaliumkloriidi ja

45 g ammooniumsalpeetrit. Pealtväetisi sai tomat 1,5 nädalaste vaheaegade järel pärast igakordset kastmist.

Veelgi intensiivsemalt pealtväetati tomatit kasvuajal «Bolševiku» kolhoosis, mis oli ka üheks tähtsamaks suure saagi saamise tingimuseks. Nii sai siin tomat pealtväetiseks mineraalväetiste lahust kogu kasvuperioodil kokku 13 korral, kusjuures tihedamini väetati juuli- ja augustikuul, viljade valmimise ajal. Mineraalväetiste lahus valmistati «Bolševiku» kolhoosis järgmiselt. 210 m² tomati ühekordseks pealtväetamiseks lahustati 10 ämbritäies vees 1 ämbritäis mineraalväetiste segu, milles oli umbes $\frac{2}{5}$ superfosfaati ning ülejäänud $\frac{3}{5}$ pooleks ammooniumsalpeetrit ja kaaliumkloriidi. Mineraalväetised pandi lahustuma pealtväetamise eelneval päeval. Väetiste paremaks lahustumiseks neid aeg-ajalt segati. Niiviisi valmistatud kontsentreeritud väetislahust lisati ühele kastekannu täiele veele 0,5—0,7 liitrit.

Tomat on tundlik kõrge temperatuuri suhtes. Juba 35°C temperatuuris tomati õietolm muutub steriilseks, õied ei viljastu, vaid kuivavad ja varisevad. Samuti ei salli tomat suurt õhuniiskust. Kõrge temperatuur ja suur õhuniiskus soodustab ka mitmete tomati haiguste, eriti viirikhaiguse levikut, mis võib hävitada suure osa tomati saagist. Seepärast tuleb tomatitaimede hooldamisel silmas pidada, et relatiivse õhuniiskuse % kasvuhuones ei ületaks välisõhu oma ja et temperatuur ei tõuseks üle 25—30°.

Igakordne kastmine suurendab tunduvalt kasvuhuone õhuniiskust. Seepärast on soovitatav tomatit kasta võimalikult harva. Näiteks «Uue Elu» kolhoosis kasteti tomatit, vaatamata 1955. a. kuumale suvele, umbes 1,5 nädalaste vaheaegadega. See-eest aga kasteti iga kord tugevalt, et varustada mulda tomati normaalseks kasvamiseks vajaliku niiskusega. Kastmisvesi pumbati elektripumba abil lähedalolevast jõest mööda torustikku kasvuhuonesse, kus see vooliku abil juhiti laiali. Pärast kastmist anti tomatile pealtväetis ja kui muld oli pealt tahenenud, kobestati see, et takistada niiskuse auramist mullast.

«Bolševiku» kolhoosis puudus seni kasvumajas veevarustus ja tomatit tuli kasta käsitsi. Kuna käsitsi kastmisel loomulikult ei suudetud mulda korraga nii tugevasti läbi kasta, tuli siin tomatit kasta palju lühemate vaheaegade järel kui «Uue Elu» kolhoosis. Päikesepaisteliste ilmadega kasteti tomatit peaaegu iga päev, andes igakordsel kastmi-

Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosi kõõgiviljandusbrigaadi liige Marie Palm soekasvuhoones tomatit hooldamas.

sel taime kohta 1,5—2 liitrit vett. Suure õhuniiskuse oht aga kõrvaldati siin tugeva õhustamisega kasvumaja külgakende kaudu.

Õhustamine on külmkasvuhoones õhuniiskuse ja temperatuuri reguleerimise tähtsaimaks abinõuks ja ka üheks olulisemaks abinõuks kasvuhoonest suurte tomatisaakide saamisel.

Nii «Uue Elu», «Bolševiku» kui ka «Tee Kommunismile» kolhoosis pöörati 1955. a. tomatikasvatamisel tõsist tähelepanu külmkasvuhoonete õhustamisele. Õhustamine toimus uste ja külgakende kaudu. Tulemused aga olid neis kolhoosides hoopis erinevad. Kui «Uue Elu» ja «Bolševiku» kolhoosis tomatil viirikaigust üldse ei esinenud, siis «Tee Kommunismile» kolhoosis hävitas viirikaigus peaaegu poole saagist. Mulla kaudu haigus ei levinud, sest «Tee Kommunismile» kolhoosis esines haigus kõige massilisemalt just uutest kasvuhoonetes, kus tomatit kasvatati esmakordselt. Tõenäoliselt olid haiguse algallikaks haigusidudega nakatatud seemned. «Tee Kommunismile» kolhoosi köögiviljanduslülilüüvanema M. Piirsalu tähelepanekutel esines viirikaigust kõige rohkem Kuusiku katsebaasist toodud taimedel. Kuusiku katsebaasis esines 1954. aastal viirikaigust rohkesti, mis annab põhjust arvata, et ka siin kasutatud seeme oli haigusest nakatatud. Kuusiku katsebaasist saadud seemet kasutati ka «Uue Elu» ja «Bolševiku» kolhoosis, kusjuures «Bolševiku» kolhoosis kasutati ka Kuusikult toodud taimi, siin aga haigust ei esinenud, sest kasvuhoonest loodud tingimused ei olnud haiguse arenemiseks soodsad.

Milles siis seisid nendes kolmes kolhoosis tomati kasvu-tingimuste erinevused?

Peamiselt kasvuhoonete õhustamises ja taimede valgustusrežiimis.

«Bolševiku» kolhoosis kasvatati tomatit nagu «Tee Kommunismile» kolhoosisi ilma latvu kärpimata, et saada ühelt taimelt võimalikult rohkem viljakobaraid ja seega ka suuremat saaki. Tomatit aga kasvatati siin kitsamas kasvuhoonest kui «Tee Kommunismile» kolhoosis, mille tulemusena ka kasvuhoonest õhustatavus külgakende kaudu oli parem ja ühtlasem. Kasvuhoonest head õhustamist soodustas ka veel see, et tomatit kasvatati siin laiemate, 40×80 sm vahekaugustega «Tee Kommunismile» kolhoosis kasutatud

45×50 sm vahekauguste asemel. Laiad reavahed soodustasid ühtlasi ka taimede paremat valgustamist.

«Uue Elu» kolhoosis kasvatati tomatit enam-vähem sama laias kasvuhoones (12,5 m), kui «Tee Kommunismile» kolhoosiski. Seejuures aga taimede vahekaugused (40×50 sm) olid veelgi väiksemad. Tomatit aga ei lastud «Uue Elu» kolhoosis kasvada kõrgeks, vaid tomati ladvad kärbiti 4—5 õiekobara pealt. Seega kujunes siin tomatitaimede kõrguseks 70—80 sm ning taimede ja klaasi vahele jäi küllaldaselt vaba ruumi õhu liikumiseks. Nii oli siin ka laias kasvuhoones loodud hea õhustatavus ja selle tulemusena ei tõusnud kasvuhoone temperatuur kõige kuumematel päevadelgi üle 30° C. Samuti said siin taimed selle tõttu, et neid ei lastud kasvada kõrgeks, palju ühtlasemalt valgust.

«Tee Kommunismile» kolhoosis, kus tomatil lasti kasvada ka laiemates, 400 m² inventarpinnaga kasvuhoonetes ilma latvu kärpimata klaasideni, jäi aga kasvuhoone õhustatavus tunduvalt nõrgemaks, eriti kasvuhoone keskosas, kus selle tagajärjel tekkis kõrge temperatuuriga ja suhteliselt ka niiskem seisev õhk, mis on soodus igasuguste haiguste arenemiseks. Samuti oli siin kasvuhoone keskel tunduvalt vähem valgust, mis samuti soodustas haiguse levikut.

Arvamust, et tugevat viirikaiguse esinemist tomatil «Tee Kommunismile» kolhoosi külmkasvuhoonetes soodustas eelkõige kasvuhoonete mitteküllaldane õhustatavus ja halb valguserežiim, kinnitavad ka kolhoosi oma kogemused ja köögiviljanduslülilülivanema M. Piirsalu tähelepanekud.

Ühes 200 m² suuruses kasvuhoones, mille laius on 6 meetrit ja milles kasvuhoone kitsuse tõttu oli külgakende kaudu hea õhustatavus, ei esinenud ka siin viirikaigust peaaegu üldse. Kogu kasvuhoone peale kokku haigestus ainult 4—5 taime, ja kasvuhoonest saadi korralik tomatisaak — 7,5 kg tomateid ühelt ruutmeetritl. Samal ajal aga kõrval asuvates kaks korda laiemates 400 m² suurustes kasvuhoonetes esines viirikaigust massiliselt ja saagiks kujunes ainult 5,5 kg tomateid ühelt ruutmeetritl. Eriti tugevalt esines haigus kasvumaja keskel, nii et keskmistes ridades hävis saak peaaegu täielikult ja seda saadi ainult ääreridadest.

Kahes uues kasvuhoones, kus kasutati istutamise hilinemise tõttu nõrku taimi, hävitas viirikaigus saagi peaaegu täielikult.

Siin käsitletud kolme kolhoosi kogemusi arvestades näib, et tomati kasvatamiseks sobivad paremini kitsamad 6—9 m laiused külmkasvuhooned. Kuigi niisuguste kasvuhoonete ehitamine läheb veidi kallimaks (külgeinte ehitamiseks kulub rohkem aknaid) ja hobujõul mulla harimine on mõnevõrra tülikam kui suurtes plokk-kasvuhoonetes, siis kitsamatest kasvuhoonetest saadav enamsaak tasub selle mitmekordselt. Laiemates kasvuhoonetes tuleks aga tomatit kasvatada latvade kärpimisega, et taimede ja klaasi vahele jääks küllaldaselt vaba ruumi kasvuhoone paremaks õhusutamiseks.

4.—5. õiekobara pealt tomati latvade kärpimise tagajärjel jääb küll igal taimel viljakobarate arv 2—3 kobara võrra väiksemaks, kuid müügikõlbliku saagi suurusele see tegelikult nimetamisväärselt ei mõju. Pärast latvade kärpimist ei saa taimed toitaineid kulutada enam kasvu tagaajamiseks, vaid need kasutatakse viljade arenemiseks ja valmimiseks. Selle tulemusena tõusis näiteks «Uue Elu» kolhoosis tunduvalt kõrge kvaliteediga müügikõlblike viljade %, kuna praaki peaaegu üldse ei esinenud.

Tõhusamaks viirikaiguse raviks on M. Piirsalu kogemustel kõigi haigestunud taimede viivitamatu kõrvaldamine kasvuhoonest, sest 1955. a. kogemused näitasid, et kui viirikaigusest tabatud taim jäeti kauemaks kasvuhoonesse, siis haigestusid ka kõik naabertaimed. Haigestunud taimed tuleb kasvuhoonest kõrvaldada ettevaatlikult, et nad ei puudutaks terveid taimi, mis vastasel korral nakatuvad.

Kuigi tomati kasvatamine «Tee Kommunismile» kolhoosis 1955. a. teataval määral ebaõnnestus, ei mõtlegi tublid köögiviljanduslülid töötajad kogu asjale käega lüüa. «Me oleme kord juba sõna andnud, et paneme kolhoosi köögiviljakasvatuse korda, ja peame oma sõna,» ütleb lülivanem M. Piirsalu. Ja ei ole kahtlust, et õppides oma kui ka naabrite kogemustest, on juba 1956. aastal «Tee Kommunismile» kolhoosi köögiviljanduslülid vääriliseks võistlejaks «Bolševiku» ja «Uue Elu» kolhoosi köögiviljakasvatajatele.

Olulisteks tomati kasvuaegse hooldamise võteteks on veel külgvõrsete murdmine ja tomati toestamine.

Samaaegselt tomati õitsemise algusega hakkavad tomatil kasvama külgvõrsed. Kuna kogemused on näidanud, et tomatit on külmkasvuhoones kõige otstarbekohasem kasvatada üheharulisena, siis tuleb tomatil kõik külgvõrsed ära murda. Külgvõrsete murdmist on soovitatav läbi viia iga

7—10 päeva tagant. Külgvõrsete murdmisega hilinemine vähendab saaki ja jätab saagi hilisemaks, sest külgvõrsed kulutavad kasvamiseks palju toitaineid ja kurnavad sellega asjatult taime.

Külgvõrsete murdmisega tuleb ettevaatlik olla determinantsete (kääbus-)sortide juures, mis lõpetavad kasvu õiekobaraga, nagu «Gribovi avamaa». Külgvõrsete murdmisel tuleb siin esimese õiekobara alumine haru alles jätta.

Tomati toestamiseks võib kasutada puust keppe või kasvuhoone sõrestiku külge kinnitatud traatidele seotud nõõri. Nii toestati «Uue Elu» kolhoosis tomatitaimed nõõri abil, «Tee Kommunismile» kolhoosis aga kasutati selleks osaliselt ka keppe.

Tomat hakkas külmkasvuhoones saaki andma kõigis neis kolmes kolhoosis, kelle kogemusi siin on käsitletud, juulikuu teisel poolel ja saaki koguti kuni novembrini. Viljadel ei lastud varre küljes täielikult valmida, vaid korjati ära, kui nad muutusid juba roosakaks, ja pandi järelvalmima. Roosakalt korjatud viljade kvaliteet järelvalmimisel ei halvene, küll aga soodustab see roheliste viljade kiiremat valmimist.

Külmkasvuhoones kasvatamiseks paremate tomatisortide väljaselgitamiseks viidi «Uue Elu», «Bolševiku» ja «Tee Kommunismile» kolhoosis Kuusiku katsebaasi töötajate initsiatiivil ja kaasabil läbi tomati sordivõrdluskatsed. «Uue Elu» kolhoosis osutus 1955. a. nendes katsetes kõige saagirikkamaks sordiks «Gribovi avamaa», mis andis ühelt m² keskmiselt 7,6 kg müügikõlblikku saaki. «Uraali paljuviljaline» andis ühe m² kohta keskmiselt 7 kg ja «Varajane avamaa» 6,7 kg tomateid. Hea hinnangu andis «Gribovi avamaale» ka «Tee Kommunismile» kolhoosi lülivanem M. Piirsalu, sest «Gribovi avamaa» osutus siin kõige haigusekindlamaks. «Bolševiku» kolhoosis andis kõige kõrgema saagi tomatisort «Talalihhini» — 12,1 kg tomateid ühe ruutmeetri kohta. Sellele järgnesid «Puškini» — 11,8 kg, «Peremooga» — 8,2 kg, «Leningradi varajane» — 8,9 kg ja «Gribovi avamaa» — 8,6 kg.

Tomati kasvatamine lavas

Häid tulemusi tomatikasvatamisel lavas saadi 1955. a. Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis. Tomatit kasvatati siin kokku 236 lavaakna all, sellest 50 m² ulatuses, kõrgetes

kahepoolsetes külmlavades. Ühe lavaakna kohta saadi keskmiselt 11,96 kg tomateid, ehk ligi 8 kg tomateid ühelt m².

Perspektiivne on tomatikasvatamine kõrgetes kahepoolsetes lavades, sest siin on tomatitaimi ebasoodsate ilmastikutingimuste vastu võimalik kaitsta kogu kasvuperioodi vältel. Harilikult istikute kasvatamiseks kasutatavates madalates lavades saame tomatile kaitset pakkuda küll kevadel ja seega tomatikasvatamist alustada tunduvalt varem kui avamaal, kuid sügisel on neis tomatit vihmade ja külma eest väga raske kaitsta. Niisugustest lavadest andis tomat hea saagi küll 1955. a., tänu soojale ja kuivale sügisele, kuid vihmase ja külma sügise korral võib vähemalt osa saagist hävida. Seepärast vaatleme siin Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosi kogemusi just kõrgetes kahepoolsetes külmlavades tomati kasvatamisel.

Kõrgete kahepoolsete külmlavade laiuseks on 3 m ja kõrguseks kesktelt 75 sm ning äärtel 50 sm. Et aknad lavalt õhustamise ja teiste ülestõstmiste ajal maha ei libiseks, ühendati nad üle hariprussi teineteisega traadi abil.

Tomat külvati külmlava jaoks, viirikaiguse tõrjeks 1 %-se kaaliumpermanganaadi lahusega töödeldud seemnega, 21. märtsil soekasvuhoones pikeerkastidesse. Kastid olid täidetud mullaseguga, mis koosnes 60% mättamullast, 30% kõdusõnnikust ja 10% kõdunenud turbamullast. Tõusmed pikeeriti soekasvuhoones 2. aprillil 5×5 sm vahekaugustega sama mullaseguga täidetud pikeerkastidesse. 21. aprillil istutati tomatiistikud 8×8×8 sm suurustesse toitekuubikutesse ja paigutati soelavasse nii, et taimede vahekauguseks jäi umbes 14×14 sm. Kuubikute vahed täideti turbamullaga. Toitekuubikute valmistamiseks kasutatud mullasegu koosnes 40% mättamullast, 40% kõdusõnnikust, 15% murenenud turbast ja 5% puhtast liivast. 1 m³ segu kohta lisati 0,4 kg ammooniumsalpeetrit, 1,5 kg superfosfaati, 0,7 kg kaaliumkloriidi ja 2 kg kustutatud lupja. Segu niisutamiseks kasutati 1:10 lahjendatud virtsa.

Istikud kasvatati nii kasvuhoones kui ka soelavades päeval 24—25° ja öösel 15—16° temperatuuri juures. Kasteti vastavalt vajadusele.

Tomat istutati kahepoolsetesse külmlavadesse kasvukohale 17. mail.

Külmlavadesse oli antud eelmisel sügisel 0,6—0,7 kg värsket veisesõnnikut, 30 g superfosfaati ja 15 g kaaliumkloriidi ühe m² kohta. Sõnnik koos mineraalväetisega kae-

vati sisse 30 sm sügavuselt. Kevadel, 10 päeva enne tomati istutamist, anti mullale veel 20 g superfosfaati, 10 g ammoniumsalpeetrit ja 15 g kaaliummagneesiumi ühe m² kohta.

Tomatiistikud istutati kasvukohale 50×35 sm vahekaugustega, nii et 3 m laiusesse kahepoolsesse lavasse istutati 8 rida tomateid. Istikud istutati längu, kuni pärislehtedeni mulda.

Länguistutus oli vajalik sellepärast, et istikud olid veidi «välja veninud», mis tõenäoliselt oli tingitud nende suhteliselt kõrges temperatuuris kasvatamisest. Näiteks Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis, kus tomatiistikuid külmkasvuhoone jaoks kasvatati võimalikult madala temperatuuri juures, olid taimed hästi madalad ja tugevad, nii et nende längu istutamiseks ei olnud vajadust.

Pealtväetisi anti tomatile kahepoolsetes lavades suve jooksul kolm korda. Esimene kord toimus pealtväetamine 10 päeva pärast istutamist, teine ja kolmas kord umbes 2-nädalaste vaheaegadega pärast esimest ja teist pealtväetamist. Pealtväetisena kasutati mineraalväetiste lahust, milles 10 liitri vee kohta oli võetud 40 g superfosfaati, 15 g ammoniumsalpeetrit ja 20 g kaaliumkloriidi.

Mulda kobestati kõplamise teel pärast igakordset pealtväetamist.

Külgvõrseid murti suve jooksul 4 korda. Tomatitaimed kasvatati üheharulistena ja ladvad kärbiti 3—4 öiekobara pealt.

Kuna 1955. a. suvi oli väga soe ja selle tõttu niiskuse auramine mullast suur, kasteti siin tomatit tihti, peaaegu ülepäeviti, andes ühe lavaakna kohta korraga umbes 10 liitrit vett.

Temperatuuri alandamiseks ja õhuniiskuse vähendamiseks õhustati lavasid tugevasti. Tänu tugevale õhustamisele suudeti relatiivne õhuniiskus lavas hoida samal tasemel, kui see oli välisõhus.

Saagi koristamist alustati augusti esimesel dekaadil ja lõpetati 20. septembril.

Kahepoolses külmlavas nelja sordiga läbiviidud sordivõrdluskatses andis tomat sortide viisi ühe m² kohta järgmise saagi: «Gribovi avamaa» 7,02 kg; «Alpatjevi tüvitomat» 7,28 kg; «Uraali paljuviljaline» 8,07 kg ja «Marmande» 9,86 kg. Keskmisena andis tomat kahepoolses lavas 1 m² kohta ligi 8,1 kg saaki. See näitab, et võrreldes kül-

kasvuhoonetes kasvatatava tomatiga ei anna tomat kahepoolses lavas väiksemat saaki. Küll aga on kahepoolsetel lavadel kasvuhoonetega võrreldes mõningaid eeliseid. Kõigepealt tuleb kahepoolsete lavade ehitamine mõnevõrra odavam külmkasvuhoonete ehitamisest. Külmkasvuhooneid ei ole 1—2 aasta pärast võimalik üle viia uude kohta ja tomatit tuleb siin kasvatada 7—8 aastat samal kohal. Kuid juba 3.—4. aastast alates algab tomatit samal kohal kasvatades järsk saagi langus, mis on tingitud mullaväsimusest ja tugevast mitmesuguste tomatihaiguste levikust. Et saagi langust vältida, tuleks kasvuhoonetes 3—4 aasta pärast vahetada muld vähemalt 40—50 sm sügavuselt, mis muidugi on seotud suurte kuludega. Kahepoolseid külmavasid aga on võimalik kas või igal aastal viia uuele kohale, seega võib tomatit neis lavades kasvatada nagu avamaalgi külvikorras oma kindlal kohal. Peale selle on lavades hea tomatit õhustada.

Ainukeseks puuduseks on siin see, et tomati kasvuaegne hooldamine kahepoolsetes lavades on mõnevõrra tülikam kui külmkasvuhoonetes.

Igatahes väärivad kahepoolsed lavad tomati kasvatamiseks laialdast katsetamist kolhoosides.

Tomati kasvatamine avamaal .

Tomatile õige agrotehnika kasutamisel ja tomati kasvuhoonete hoolikal silmaspidamisel võib varajasematelt tomatisortidelt saada normaalse suve korral ka avamaal hea valminud viljade saagi. Nii sai 1955. aastal Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosi köögiviljandusbrigaad brigadiiri A. Kippeli juhtimisel 0,5-hektariliselt pindalalt 8 000 kg, ehk ühelt m² 1,7 kg valminud, müügikõlblikke tomateid. Umbes 7000 kg tomateid aga ei jõudnud valmida ja riknes pruunmädaniku läbi. Varematel aastatel müüs kolhoos rohelisi tomateid, mis ei jõudnud valmida, Viljandi Konservitehasele. 1955. a. aga rohelisi vilju konservitehasele ei müüdnud, kuna loodeti ka nende järelvalmimist. Tegelikult nad aga ei valminud ja läks nii nagu kolhoosi esimees A. Uus ütles: «Läksime suurt saama, aga jäime kõigest ilma.»

Tomati eelviljaks oli «Koidu» kolhoosis kurk, millele anti hektari kohta umbes 50 tonni fosforiidiga rikastatud veiseõnnikut, 10 tonni linnusõnnikut, 200 kg superfosfaati ja

150—200 kg kaaliumkloriidi. Tomatile orgaanilist väetist ei antud. Mineraalväetistest sai tomat kevadel kultiveerimise alla 400 kg superfosfaati, 200 kg kaaliumkloriidi ja 100 kg ammooniumsalpeetrit hektarile.

Tomati maa künti sügisel. Kevadel toimus korduskünd, millele järgnes kultiveerimine vedruäkkega 2 korral, võimalikult sügavalt. Korduskünni ja mõlema kultiveerimise järel põld iga kord äestati.

Tomat külvati 27.—28. märtsil soelavasse. Ka esimene tõusmete pikeerimine, 10.—15. aprillini, toimus soelavadesse 5×5 sm vahedega. Teisel pikeerimisel aprilli lõpus ja mai esimestel päevadel pikeeriti tomat juba poolsooja lavasse 12×12 sm vahekaugustega. Tomatiistikute kasvatamiseks kasutati lavas 10—15 sm paksust kõdunenud lavasõnniku mulda, millele umbes 50% oli lisatud hästi kõdunenud ja tuuldunud turbamulda. Temperatuur hoiti lavas öösel 10° piires, päeval 15—22°. Lavasid õhustati tugevasti. Kastmine toimus olenevalt mulla niiskusest. Pealtväetist tomatile «Koidu» kolhoosis istikuperioodil ei anta. Seda kasutatakse ainult nn. ergutamiseks siis, kui mõnes lavas istikute arenemine hakkab nõrgaks jääma.

Umbes kolm nädalat enne tomati väljaistutamist alustati istikute karastamist. Alguses suurendati lavade õhustamist, seejärel hakati lavasid päeval ilma akendeta hoidma, algul lühikest aega, hiljem aga juba kogu päeva. Lõpuks ei kaetud lavasid ka soojadel öödel. Mõni päev enne istutamist hoiti istikuid võimalikult kuivas mullas. Brigadiir A. Koppeli kogemustel see võte mõnevõrra saaki suurendab ja teeb varajasemaks. Üks päev enne istutamist kasteti lavad tugevasti läbi.

Tomat istutati avamaale 15.—20. juunini, kui kevadiste öökülmade oht oli juba möödunud. Istutati tasasele maale reavahedega 100 sm ja taimede vahekaugusega ridades 35 sm. Reavahe laiuseks võeti 100 sm sellepärast, et võimaldada hobusega vaheltharimist.

Istikud võeti istutamiseks lavadest ettevaatlikult üles, et võimalikult vähem vigastada juuri. Kuna muld oli lavas eelmisel päeval tugevasti läbi kastetud, püsis ta hästi juurte ümber ega varisenud. Tomatit kasteti kohe pärast istutamist. Osalt anti vett ka istutusaukudesse. Taime kohta anti vett 1—1,5 liitrit.

Kui tomatitaimed olid põllul juba korralikult juurdunud, anti neile pealtväetamiseks 100 kg ammooniumsalpeetrit

ha kohta, millele järgnes vaheltharimine hobuplaneediga ja umbrohu hävitamine ridades käsitsi kõplamisega. Umbes 2 nädalat pärast esimest pealtväetamist sai tomat pealtväetamiseks 200 kg superfosfaati ja 150 kg kaaliumkloriidi. Sellele järgnes jälle reavahede harimine hobukultivaatoriga, mis muldamise eesmärgil oli nüüd varustatud ka muldamiskäpaga. Teistkordse kõplamisega hävitati ridades vahepeal tärgranud umbrohi ja aeti muldamiskäpa poolt ülesäetud muld paremini taimevarre ümber. Kolmandale vaheltharimisele, mis toimus samuti muldamiskäpaga varustatud hobuplaneediga, käsitsi kõplamist enam ei järgnenud.

Tomatitaimi pärast väljaistutamist kordagi ei kastetud, sest ilma mehhaniseeritud veevarustusega see töö oleks olnud väga tülikas. Pealegi tomat kui kuivtroopikast pärinev kultuur ei ole niiskuse suhtes nõudlik. Pealtväetis anti kuivalt ridade vahele.

Tomatisortidest kasvatati «Koidu» kolhoosis «Gribovi avamaad», «Alpatjevi tüvitomatit» ja ühte A. Kippeli enda aretatud sorti. Kahte esimest neist kasvatati ilma tugi-keppideta ja «Gribovi avamaad» 2—3 harulisena. Tomati külgvõrseid murti regulaarselt umbes kord nädalas.

Saagi koristamine algas augusti lõpus. Peamine saak aga saadi septembris. Viljad korjati taimede küljest siis, kui nad hakkasid juba roosakaks tõmbuma, ja pandi lavadesse järelvalmima. Tomat realiseeriti nagu enamik teisiigi kõõgivilju komisjonikaubanduse kaudu.

KURGI KASVATAMISE KOGEMUSI

Kurk on nagu tomatki soojanõudlik lõunamaine kultuur. Tema kasvatamiseks sobivad külmade tuulte eest kaitstud päikesepaistelised kohad. Kurgi seeme hakkab idanema alles siis, kui mulla temperatuur on vähemalt 12°. Seepärast ei tule kurgi avamaale külviga kiirustada. Samuti on kurk väga tundlik öökülmade suhtes. Kurgi külvil või istutamisel avamaale tuleb arvestada seda, et meil võib kuni juuni keskpaigani esineda öökülmi, mis tugevasti kahjustavad noori kurgitaimi.

Oma lühikese kasvuaaja tõttu annab kurk meie kliimatingimustes normaalsetel aastatel ka avamaal kasvatades küllalt suuri saake. Kuid avamaalt saadav kurgisaak väärrib siiski peamist tähelepanu talvise hapendamise seis-

Kurgiistikute hooldamine Harju rajooni Kalinini-nimelises kolhoosis.

kohalt. Värskelt kasutamise aeg jääb avamaa kurgi juures suhteliselt lühikeseks.

Et varustada elanikkonda värsket kurgiga pikema perioodi vältel — varakevadest sügiseni, on eesrindlikumates köögiviljakasvatusega tegelevates majandites hakatud kurki kasvatama kasvuhoonetes ja lavades.

Kurgi kasvatamine kasvuhoones

Varajase kurgi kasvatamisel kasvuhoonetes ja lavades on mitme aasta kestel häid kogemusi omandanud Rapla rajooni «Vambola» kolhoosi köögiviljakasvatajad. 1954. aastal saadi «Vambola» kolhoosis 100 lavaakna alt 15,5 kg kurke ühe akna kohta. Selle saavutusega omandas kolhoos õiguse 1955. a. esineda köögiviljanduse alal üleliidulisel põllumajandusnäitusel. 1955. a. saadi kolhoosis soekasvuhoonest 200 m² pindalalt 15,3 kg kurke ühe ruutmeetri kasvuhoone üld- ehk inventarpinna kohta. Kolhoos on esitatud üleliidulise põllumajandusnäituse kandidaadiks köögiviljanduse alal ka 1956. aastal.

Rapla rajooni «Vambola» kolhoosis on neli köetavat kasvuhoonet, kokku 400 m² inventarpinnaga. Neist kahe kasvu-

hoone laius on 5,5 m ja kõrgus 2,7 m ning ülejäänud kahe kasvuhoone laius 3,2 m ja kõrgus 2,5 m. Kõik kasvuhooned on 23 m pikad.

1953. aastal kasvatati neis kasvuhoonetes põhikultuuridena kurki ja tomatit. Tomati saak aga jäi väikeseks, sest kasvuhooned on tomati kasvatamiseks liiga madalad ega võimalda hoida selle õiget kasvurežiimi. Alates 1954. aastast kasvatatakse kõigis neis kasvuhoonetes põhikultuurina kurki.

1955. aastal saadi «Vambola» kolhoosis kurgi kasvamisega õigeaegselt alustada ainult kahes kasvuhoones, kokku 200 m² inventarpinnal. Neist kasvuhoonetest saadi kokku 3060 kg kurke ehk 15,3 kg inventarpinna ühe ruutmeetri kohta. Eriti kõrge saagi andis kurk suuremas, 5,5 m laiuses kasvuhoones. Nii saadi siin inventarpinna ühelt ruutmeetritilt 19 kg kurke, kuna samal ajal 3,2 m laiusest kasvuhoonest oli kurgi saak ainult 8,4 kg ühe m² kohta. Niisugust saagi vahet põhjustas see, et laiemas kasvuhoones oli kurgi peavõrset võimalik kasvatada palju pikemaks, millega suurenes ka esimese järgu külgharude kui peamiste saagiandjate arv. Kolhoosi aiandusagronoomi T. Avingo kogemustel peab korraliku saagi saamiseks olema võimalik kasvatada kurgi peavõrset kasvuhoones vähemalt 3,5—4 m pikkuseks.

Kaks kasvuhoonet saadi 1955. a. remondi hilinemise tõttu kasutusele võtta ja kurki neis kohale istutada alles juuni kuus, ning siit enam kuigi suurt saaki ei saadud.

Soekasvuhoone jaoks alustati kurgiistikute kasvatamist «Vambola» kolhoosis veebruari esimestel päevadel. Külviks valiti hästi tuumakad seemned, mis pandi klaaspurki leigesse vette ligunema. Purk koos seemnetega asetati kasvumaja keskkütte torudele sooja, nii et vee temperatuur püsis ühtlaselt 30—35° piires. Ümber 10-tunnilise ligunemise järel võeti seemned veest välja ja pandi pärast lühiajalist tahenemist 24 tunniks 2 kuni 3° temperatuuri kätte. Niisugune seemnete «karastamine» tõstab «Vambola» kolhoosi kogemustel saaki ja saagi varajasust. Pärast «karastamist» asetati seemned märja papi vahele, mille ümber pandi veel niiske riie, ja paigutati õhukese lauatiiki peal kasvuhoone keskküttetorudele idanema. Idanemise ajal kontrolliti aegajalt, et temperatuur ei tõuseks palju üle 30° ning vajaduse korral niisutati pappi ja riidet. 2—3 päeva pärast, kui seemnetel tekkisid juba eod, tipiti seemned pikeerkastidesse, mis

olid täidetud madal soo turbamulla ja sõnnikumulla (1:1) seguga. Kastid kaeti pealt klaasiga ja paigutati 30—35° temperatuuri. Kohe pärast kurgi tärkamist võeti kastidel klaasid pealt ja kastid paigutati valguse kätte. 3—4 päeva jooksul pärast tärkamist kasvatati kurgitõusmeid 13° temperatuuri juures, et tõusmed välja ei veniks. Pärast seda hoiti kurgiistikute kasvatamisel õhutemperatuur kasvuhuones päeval päikesepaistelise ilmaga 22—24° ja pilves ilmaga 17° piires. Ööseks alandati kasvuhuone temperatuuri 14—15°-ni.

Esimese pärislehe ilmumise järel istutati kurgiistikud pikeerkastidest ümber 10 sm läbimõõduga pottidesse. Kurgiistikute kasvatamiseks pottides kasutati mullasegu, mis koosnes ühest osast madal soo turbamullast ja kahest osast mätta-sõnniku mullast. Ühele tonnile nimetatud mullasegule lisati 0,5 kg ammooniumsalpeetrit, 3 kg superfosfaati, 1 kg kaaliumkloriidi, 15—20 kg põlevkivituhka ja 15—20 kg fosforiidijahu. Ammooniumsalpeeter ja kaaliumkloriid lahustati enne mullasegule lisamist 1:3 lahjendatud virtsavees ning selle lahusega piserdati muld segamisel ühtlaselt niiskeks. Pottidesse istutatud kurgiistikuid kasvatati samasuguse temperatuuri juures, nagu neid kasvatati pikeerkastideski.

Kuna kurgiistikute kasvatamiseks kulus ainult väike osa kasvuhuonete lavatipinnast, siis kasvatati samal ajal kasvuhuonetes rohelist sibulat, redist, salatit ning peterselli- ja sellerilehti. Samuti kasvatati siin kurgiistikuid lavade jaoks ja tomatiistikuid külmkasvuhuone jaoks.

Rohelist sibulat, peterselli ja sellerit ning teisi vähese valgusega leppivaid köögiviljakultuure kasvatati «Vambola» kolhoosis soekasvuhuonetes ka detsembris ja jaanuaris enne kurgi külvi.

Kurk istutati soekasvuhuones päris kohale märtsikuu teisel poolel. Enne kurgi kohaleistutamist kasvuhuoned desinfitseeriti. Kui vana muld oli kasvuhuonetest välja viidud, pritsiti kasvuhuoneid seestpoolt korralikult 5—10%-lise kloorlubja lahusega. Seejärel kanti kasvuhuonetesse uus muld ja, kui see oli juba soojenenud, gaasitati kasvuhuoneid väävlisuitsuga. Väävliga gaasitamiseks kasutati lihtsaid plekist valmistatud panne. Need asetati 7—8 m vahemaaga kasvuhuone keskkohhta põrandale. Seejärel asetati pannidele kuivi puid, mis paremaks põlemiseks niisutati veel petrooleumiga. Puudele asetati paberiga peenike väävlitolm,

arvestusega 50 g väävlitolmu 1 m³ kasvuhoone ruumala kohta. Siis süüdati puud põlema ja kasvuhooned suleti õhukindlalt. 24 tunni pärast kasvuhoonete ukсед ja õhuaknad avati tuulutamiseks.

Kitsamas kasvuhoones istutati kurgiiistikud ühelt realt mõlematele külgmistele lavatitele. Laiemas kasvuhoones istutati kurki esialgu ainult kasvuhoone keskel asuvale 2 m laiusele peenrale neljalt realt. Peenrale, mis on ääristatud umbes 50 sm kõrguselt silikaatkiividega, asetati mulla alla 35—40 sm paksune kiht hobusesõnnikut, mis hoidis mullakihi hästi soojana ja rikastas ühtlasi kasvuhoone õhku süsihappegaasiga.

Mullakihi paksuseks võeti nii lavatitel kui ka muldpeenral alguses 12—15 sm. Muld tasandati ja kurgiiistikud istutati 40 sm vahekaugustega. Kui pottidest väljalöödud kurgiiistikud olid istutusaukudesse asetatud, kallati istutusaugud 25—30°-ni soojendatud vett täis ja lükati muld istikule ümber, ilma seda kinni vajutamata.

Külgmistel lavatitel kasvatati laiemas kasvuhoones nii kaua rohelist sibulat ja salatit, kui kasvuhoone keskel asuvale muldpeenrale istutatud kurgitaimed hakkasid jõudma juba kandeikka. Seejärel istutati kurki ka külgmistele lavatitele. Niiviisi jõudis muldpeenral kasvatatav kurk peamise osa saagist selleks ajaks ära anda, kui hiljem külgmistele lavatitele istutatud kurgitaimed jõudsid kasvada kasvuhoone harjani ja katta kogu klaasi pinna. Üheaegse väljaistutamise korral aga varjaks külgmistele lavatitele istutatud kurk peagi muldpeenra täielikult ja siin kasvavalt kurgilt poleks loota nimetamisväärsset saaki.

Kurgi kasvatamiseks soekasvuhoones kasutatakse «Vambola» kolhoosis mulda, mis koosneb $\frac{2}{3}$ värskest mätta-sõnnikumullast ja $\frac{1}{3}$ hästi kõdunenud sõnnikumullast. Et mätta-sõnnikumulla valmistamine tavalisel viisil patareides on küllaltki aega nõudev ja tülikas töö, siis hakati «Vambola» kolhoosis mättamulla valmistamiseks kasutama hoopis praktilisemat moodust.

Mättamulla valmistamiseks valiti siin jõeäärsel aasal hea rohukamaraga maatükk, kus rohukamar purustati nuga-äkkega (hankmoga). Seejärel veeti sellele maatükile peenikest laudasõnnikut umbes 100 tonni hektarile. Sõnnik laotati laiali ning sellele külvati kahest osast superfosfaadist ja ühest osast kaaliumkloriidist koosnevat mineraalväetiste

segu, umbes 1000 kg hektarile. Nüüd künti sõnnik koos mineraalväetistega 20 sm sügavuselt sisse. Künni järel väetati maad veel virtsaga ja peenendati pealt nugaäkkega. Septembri algul veeti maatükile uuesti 40—50 tonni sõnnikut hektarile, mis künti sisse umbes 25 sm sügavuselt. Oktoobris, enne maa külmumist, külvati niiviisi ettevalmistatud mäta-sõnnikumullale hektari kohta 5—6 tonni põlevkivituhka ja muld aeti mullakühvliga künnikihi sügavuselt hunnikutesse. Talvel lumeteega veeti muld kasvuhoonete juurde hunnikusse. Niisugune mäta-sõnnikumulla valmistamise moodus on ökonoomne ja võimaldab tavalise viisiga võrreldes kokku hoida suurel hulgal inimtööjõudu. Nii kulutati «Vambola» kolhoosis 1 m³ mättamulla valmistamiseks ainult 2 inimtöötundi.

Suure saagi kasvatamiseks vajab kurk korralikku kasvu-aegset hooldamist. Tähtis koht on siin pealtväetamisel. Kuni saagikande perioodini on kurgijuurte kasv intensiivne ja juured ilmuvad pidevalt mullapinnal nähtavale. Need kaetakse «Vambola» kolhoosis vähemalt kord nädalas 1—2 sm paksuse toiteaineterikka mullaseguga, mida kasutati kurgiistikute potis kasvatamiselgi. Seega oli siin kurgile täiendav mulla lisamine ühtlasi ka kurgi pealtväetamiseks. Saagikande perioodil kurgijuurte mullapinnale väljakasv väheneb. Nüüd kaeti mullakiht, mis selleks ajaks oli kasvanud juba 25—30 sm paksuseks, pealt kuni 5 sm-se veiserooja kihiga, millele asetati veel õhuke mättamulla kiht. Edaspidi anti kurgile pealtväetamiseks vees lahustatud mineraalväetisi. Mineraalväetiste lahuse valmistamisel võeti 10 liitri vee kohta 30 g kaalisoola, 30 g ammoniumsalpeetrit ja 60 g superfosfaati. Niisugust lahust anti korraga 1,5 liitrit taime kohta. Mineraalväetiste lahusega väetati kurki 4—5-päevaste vaheaegade järel kuni saagikande perioodi lõpuni.

Väetamisega peaaegu võrdselt tähtis on kurgi kastmine. Kui tomat eelistab kasvamiseks kuivemat keskkonda, siis kurk, mille esivanemad on troopika alusmetsade taimed, vajab korralikuks arenemiseks küllaldaselt niisket mulda ning sooja ja niisket õhku. Ainult madala temperatuuri tingimustes on kurk tundlik niiskuse suhtes ja liigne niiskus koos madala temperatuuriga on hoopis ohtlikumad kui ainult madal temperatuur. Noored kurgitaimed ei vaja eriti palju vett. Mida enam aga suureneb kurgitaimede lehestik ja mida soojemaks muutuvad ilmad, seda tihedamini ja

rohkem tuleb kurki kasta. Igal juhul tuleb kurki kasta enne, kui taimed avaldavad närbumise tunnuseid.

Varakevadel, kasvuhoonete kütteperioodil, kasteti «Vambola» kolhoosis kurki hommikupoolikul, et kastmise tagajärjel jahedamaks muutunud muld jõuaks õhtuks päikese kaasabil jälle korralikult soojeneda. Kastmiseks kasutati kasvuhoone soojusega vett. Noori kurgitaimi kasteti tagasihoidlikult. Mida suuremaks aga kasvasid taimed ja mida soojemaks muutusid ilmad, seda sagedamini ja rohkem kasteti kurki. Kesksuvel kuumade ilmadega kasteti kurki ülepäeviti ja tugevasti, kuid ka siis lõpetati kastmine hiljemalt kella 3—4 paiku pärast lõunat, et muld jõuaks õhtuks veel soojeneda.

Õhuniiskuse tõstmiseks kasvuhoonetes piserdati kurgitaimi ja kasvuhoone siseseinu ning põrandat kuumadel ilmadel veega 1—2 korda päevas. See vähendas niiskuse auramist taime lehtedest ja hoidis ära taimede närtsimise, mis sageli on üheks põhjuseks, miks kurk ei kannu vilja ja viljad on mõru maitsega. Piserdamine aitas ühtlasi alandada ka kasvuhoone õhutemperatuuri.

Kurgi kasvuks optimaalne temperatuur on päeval päikese- paistelise ilmaga 25—32°, pilves ilmaga 22—25° ja öösel 18°. Peale piserdamise kasutati «Vambola» kolhoosis kasvuhoone õhutemperatuuri reguleerimiseks veel kasvuhoonete õhustamist õhuakende kaudu ja klaaside varjutamist mõne kergesti mahapestava ainega, nagu kriidi- ja saviveega. Klaaside varjutamine hoiab ühtlasi ära ka kurgi-lehtedel päikese põletuslaikude tekkimise.

Kevadel päikese- paistelise, kuid jaheda ja tuulise ilmaga tuleb «Vambola» kolhoosi kogemustel kasvuhoonete õhustamisega olla ettevaatlik. Õhuaknad avati siin sel ajal ainult alla tuult oleval kasvuhoone küljel, et ei tekiks tuuletõmbust. Suvel kuumaga pole see enam nii oluline.

Kurgi toestamiseks kasutatakse «Vambola» kolhoosis klaasist 25 sm kaugusele, 40 sm vahekaugustega piki kasvuhoonet tõmmatud traate. Alumise traadini juhitakse kurgi peavõrse istutamise ajal kurgitaimi kõrvale mulda torgatud kepikese abil. Hiljem kinnitatakse kurgi peavõrse traadi külge kas jämedama pakkimisnööri või pehmest traadist valmistatud konksudega. Kurgi külgvõrseid «Vambola» kolhoosis ei toestata, sest siin kasvuhoonetes kasvatatav peamine kurgisort «Printsess» ei vaja kõrvavõrsete toestamist.

Kurgisort «Printsess» on võitnud «Vambola» kolhoosi köögiviljakasvatajate poolehoiu sellega, et ta ei vaja varajasel kasvatamisel, kui veel pole putukaid kurki tolmeldamas, kunstlikku tolmeldamist. Samal ajal on «Printsess» teistest kasvuhoonetes kasvatatavatest suureviljalistest sortidest, nagu «Weigelti parim» ja «Kuhlenkampf», varajasem ja «Printsessi» poolpikad, meeldiva välimusega viljad on ostjaskonna poolt eelistatumad.

Kurgi peavõrsel lastakse «Vambola» kolhoosis ilma kärpimata kasvada kuni kasvuhoone harjani. Peavõrse iga lehe kaenlast areneb kurgil esimese järgu külgvõrse. Kurgisordil «Printsess» tekib peaaegu reeglipäraselt esimese järgu külgvõrse esimese lehe kaenlas emasõis, millest areneb vili. Kuna sama lehe kaenlast areneb ka teise järgu külgvõrse, siis kärbitakse esimese järgu külgvõrsed siin esimese lehe tagant. Samuti kärbitakse teise järgu külgvõrsed esimese lehe tagant, sest ka neil areneb vili peamiselt esimese lehe kaenlast tekkinud emasõiest.

Kasvuhoonekurgi saagi kogumine on «Vambola» kolhoosis alanud aprilli viimasel dekaadil. Koristamisel korjatakse ära kõik viljad, mis on saavutanud juba täispikkuse ning millel õiepoolne ots on muutunud heledamaks ja vilja pealispind siledamaks. Kurke korjatakse 2—3 korda nädalas, sest siis ei kasva viljad üle; tihedam korjamine tõstab ka kurgi saagikust. Koristatud viljade kaal on kurgisordil «Printsess» 200—300 g.

Saagikande perioodil hakkavad vanemad kurgilehed kolletuma. Neid korjatakse vähemalt kord nädalas.

Hädaohtlikumaks kahjuriks kurgitaimetele nii kasvuhoones kui ka lavas on kedriklest. Kedriklesta tõrjeks on «Vambola» kolhoosis edukalt kasutatud pitsimist preparaadiga «НИУИФ-100» ja sibulakoore leotist. Sibulakoore leotise valmistamiseks võeti liitri vee kohta 20 g sibulakoori, mida leotati 50—60° vees 12—24 tundi.

Kurgi kasvatamine lavas

Spetsiaalselt ainult kurgi kasvatamiseks kasutatakse «Vambola» kolhoosis peamiselt sooje ja poolsooje lavasid, 140 lavaakna ulatuses. Hiljem aga võetakse kurgi alla ka kõik köögiviljaistikute alt vabanenud lavad. Lavades kasvatatakse peamiselt kurgisorti «Rüütli», mis on väikeseviljaline, varajane, ostjaskonna poolt nõutav.

Lavade jaoks alustatakse «Vambola» kolhoosis kurgiistikut kasvatamist märtsi keskel soekasvuhoonetes. Istikute kasvatamine lavade jaoks ei erine üldiselt istikute kasvatamisest soekasvuhoonete jaoks. Pottide vähesuse tõttu kasutatakse lavakurgi istikute kasvatamiseks toitekuubikuid, mis valmistatakse samast mullasegust, mida kasutati pottideski. Soelavasse istutatakse kurk välja aprilli teisel poolel ja poolsooja lavasse paar nädalat hiljem. Ühe lavaakna alla istutatakse 8 taime. Saagi kogumine algab harilikult mai keskel. Ainult 1955. aastal ebasoodsa kevade tõttu see hiline ja algas alles mai lõpul.

Lavades kasutatakse küttena hobusesõnnikut. Soelavades võetakse sõnnikukihi paksuseks umbes 50 sm ja poolsoojades lavades 25—30 sm.

Lavakurgi kasvatamisel kasutatakse sama mullasegu mis kasvuhooneteski. Samuti ei erine eriliselt kurgi kasvuaegne hooldamine lavades ja kasvuhoonetes. Lavades jääb ära ainult kurgi toestamine ja võrsete kärpimine.

Nagu näitavad «Vambola» kolhoosi kogemused, võib kurki edukalt kasvatada ja kurgilt varajast saaki saada ka lavades. Kurgi kasvatamine kasvuhoonetes on aga siiski kindlam ja saak stabiilsem, sest siin ei ole ilmastiku mõju nii oluline. Kui näiteks kasvuhoones andis kurk vaatamata hilisele ja külmale kevadele 1955. aastal eelmise aastaga võrdse saagi, siis lavades vähenes just ilmastikust tingituna saak 1955. aastal 1954. aastaga võrreldes ligi 5,5 kg võrra ühe lavaakna kohta. Samuti jäi saak hilisemaks.

Kurgi kasvatamine avamaal

Suure saagi, 233 ts ha-lt, andis kurk avamaal 1955. a. Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis. Kurki kasvatati siin liivsavimaal, 0,5-hektarilisel pindalal. Kurgi eelviljaks oli kapsas, mis oli saanud hektari kohta 50 tonni fosforiidiga rikastatud sõnniku ja madalsoo turbamulla segu ning 200 kg superfosfaati ja 200 kg kaaliumkloriidi.

Kurgimaa oli küntud sügisel. Kevadel toimus korduskünd, mille alla anti hektari kohta 50 tonni fosforiidiga rikastatud laudasõnnikut ja 10 tonni kanasõnnikut. Mineraalväetistest sai kurk kevadise kultiveerimise alla 200 kg superfosfaati ja 150 kg kaaliumkloriidi.

Maad hariti tärpanud umbrohtude hävitamise ja mulla

Kurkide korjamine Kallaste rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosis.

kobestamise eesmärgil enne kurgi külvi korduvalt kultiveerimise ja äestamisega.

Kurk külvati hilisest kevadest tingituna juuni keskel tasasele maale külvivaokestesse. Ridade vahekauguseks võeti «Kastekindlal» ja «Vjasnikovil» 1 meetr ning «Muromil» 80 sm. Niisugune ridade vahekaugus võimaldas ka kurgi vaheltharimist hobujõul. Külvivaod kaeti hästi kõdunenud madal soo turbamullaga.

Pealtväetiseks sai kurk mineraalväetiste lahust ja veega 1:3 lahjendatud virtsa, kokku kolmel korral. Esimene pealtväetamine toimus mineraalväetiste lahusega kui kurgitaimel tekkisid juba esimesed pärislehed. Teist ja kolmandat korda anti kurgile pealtväetist kandeajal. Mineraalväetiste lahuse valmistamisel võeti 30 ämbri vee kohta 6 kamalutäit mineraalväetiste segu, mis koosnes võrdsetes osades superfosfaadist, kaaliumkloriidist ja ammooniumsalpeetrist. Seega 10 liitri vee kohta võeti nimetatud väetisesegu umbes 200 g. Teistkordseks pealtväetamiseks kasutati samasugust mineraalväetiste lahust, kuna kolmas pealtväetamine toimus lahjendatud virtsaga.

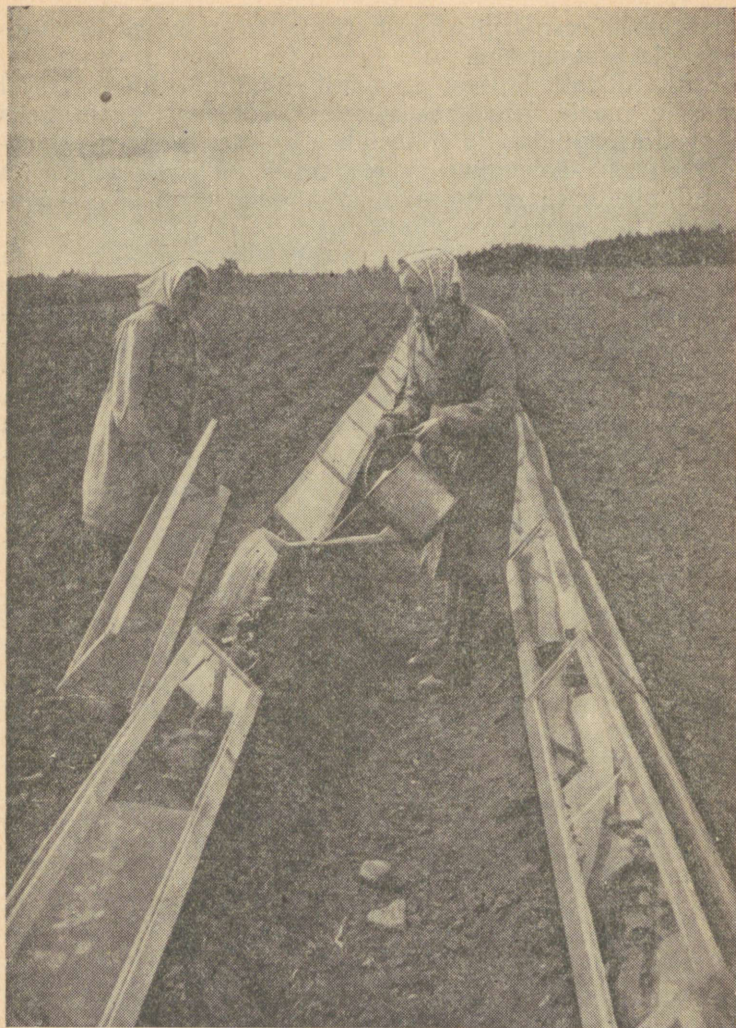
Kurgi vaheltharimine toimus hobuplaneediga ja mutiga suve jooksul 4 korda. Sellega hoiti reavahed täiesti umbrohupuhtad ilma täiendava kõplamiseta. Kätsi hävitati tärgranud umbrohi ainult ridades kahel korral, pärast esimest ja teist vaheltharimist. Hiljem polnud ridades umbrohu hävitamiseks enam vajadust, sest kurgitaimed suutsid selle juba ise lämmatada.

Teisel vaheltharimisel, kui kurgitaimed hakkasid juba väätima, aeti reavahed mutiga läbi, nii et tekkisid vaod. Sellele järgnenud kõplamisega aeti mutiga ülesäetud muld vaoharjal tasaseks, mullati taimed ja tehti samal ajal vaoharjale ka kastmise renn. Samaaegselt toimus ka väätide juhtimine kahele poole vagu.

Kurki kasteti «Koidu» kolhoosis vastavalt vajadusele, nii et muld seisis kogu aja parasniiskena. Eriti tähtis on korralik kastmine õitsemise ja saagikande perioodil. Ainult korraks on A. Kippeli kogemustel soovitatav kurki õitsemise ajal jätta lühiajaliselt, mõneks päevaks kuiva kätte, n. ö. «näljutada», mis ergutab kurki intensiivsemale viljakandmisele.

Kurgisortidest kasvatati «Koidu» kolhoosis «Vjasnikovi», «Kastekindlat» ja «Muromit».

Kurgisaagi kogumine algas augustikuu keskel.

Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis kasutatakse avamaal kurgitaimede kaitsmiseks kevadiste külmade eest vastavaid aknaid.

Heaks abinõuks, mis tõstab avamaal kurgisaaki ja mis veelgi tähtsam — tunduvalt varajasust, on Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kogemustel kurgiistikute kasvatamine toitekuubikutes.

«Uue Elu» kolhoosis kasvatati kurki 1955. a. kokku 0,4-hektarilisel pindalal, sellest 0,1 hektaril toitekuubikutes kasvatatud istikutest. Kurgi jaoks toitekuubikute valmistamiseks kasutati «Uue Elu» kolhoosis toitesegu, mis koosnes mahu järgi 5 osast hästi kõdunenud madalsooturbast, 3 osast kõdusõnnikust, 1 osast mättamullast ja 1 osast veiseroojast. 1 m³ segule lisati 0,8 kg ammooniumsalpeetrit, 1 kg superfosfaati, 0,5 kg kaaliumkloriidi ja 1 kg kustutatud lujja.

Kurk külvati kuubikutesse 4.—10. juunini, külmlavades. Lavades hoiti öösel temperatuur 15° piires, päevaks aga võeti aknad pealt ära.

Toitekuubikutes kasvatatud kurgiistikud istutati avamaale 25.—27. juunini ja saaki saadi neilt juba 28. juulil. Juuni keskel otse avamaale külvatud kurgilt aga saadi saaki alles 11. augustil. Seega andis toitekuubikutes kasvatatud kurk avamaale külvatud kurgist saagi umbes 2 nädalat varem. Samuti oli saak ligi 15 tsentneri võrra hektari kohta suurem.

Varematel aastatel on «Uue-Elu» kolhoosis kasutatud hea eduga kurgikülvide ja noorte istikute klaasidega katmist. See tõstis saagi varajasust. 1955. aastal aga seda ei kasutatud, sest varajasemat kurgi külvi takistas märg maa ja hiljem olid ilmad juba niivõrd soojad, et kurgi katmiseks ei elnud enam vajadust.

VALGE PEAKAPSA KASVATAMISE KOGEMUSI

Valge peakapsas on meil kõige levinumaks köögiviljakultuuriks.

Kapsas sisaldab rohkesti mineraalsoolasid ja suhkrut ning on vitamiinirikas, eriti C-vitamiini poolest.

Kapsast kasutatakse toiduks nii värskelt kui ka hapendatult.

Varajase kapsa kasvatamine

Varajaste sortide kasutamise ja korraliku istikute kasvatamisega saame kapsa näol avamaalt suurel hulgal varajast köögivilja. Eriti tähtis varajase saagi saamiseks on

kapsaistikute kasvatamine toitekuubikutes. Samuti tõstab kapsaistikute toitekuubikutes kasvatamine saagi suurust. Nii saadi Haapsalu rajooni «Kangelase» kolhoosis 1954. a. toitekuubikutes kasvatatud varajaselt kapsalt 570 ts ja kuu-bikuteta kasvatatud kapsalt 450 ts saaki hektarilt. Seejuures andis kuubikutes kasvatatud kapsas saagi ligi kaks nädalat varem.

Kapsaistikute kasvatamiseks kasutati siin toitekuubikuid, mis olid valmistatud järgmise koostisega: 3 osa mätta-mulda, 3 osa hästi kõdunenud madalsoo turbamulda, 1 osa veiserooja (mahu järgi). 1 m³ segule lisati 1,5 kg superfosfaati, 1,5 kg kaalisoola ja 0,2 kg ammooniumsalpeetrit.

Häid tulemusi on varajase kapsa kasvatamisel andnud toitekuubikute kasutamine ka Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis. Toitekuubikute valmistamiseks kasutati siin toite-segu, mis koosnes 5 osast freesturbast, 3 osast kõdu-sõnnikust, 1 osast mättamullast ja 1 osast veiseroojast. 1 m³ segu kohta lisati 2 kg ammooniumsalpeetrit, 1,7 kg superfosfaati, 0,2 kg kaaliumkloriidi ja 2,5 kg lupja. Varajast kapsast saadi «Uue Elu» kolhoosis ligi 400 ts hektarilt, kusjuures 20. mail istutatud kapsad hakkasid andma müügikõlblikke päid juba 15. juulil.

Kapsaistikute kasvatamiseks on küllaldased 5×5×5 sm suurusega toitekuubikud.

Toitekuubikutesse pikeeritud istikute kasvatamine ei erine oluliselt tavalisel viisil lavadesse pikeeritud istikute kasvatamisest.

Varajast kapsast on võimalik edukalt kasvatada aga ka ilma toitekuubikuteta. Näiteks Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis ei ole klaasialuse pinna nappuse tõttu saadud siiani istikute kasvatamisel kasutada toitekuubikuid. Kuid ka tavalisel viisil kasvatatud istikutest andis siin varajane kapsas 1955. aastal 1-hektariliselt pindalalt keskmiselt üle 400 ts müügikõlblikku saaki.

Varajane peakapsas, sort «Number esimene» külvati «Koidu» kolhoosis ajavahemikul 20.—25. märtsini soelavasse. Külv toimus paaripäevaste vaheaugadega, sest üheaegselt külvist saadud tõusmeid ei oleks jõutud küllalt kiiresti ära pikeerida ja osa neist oleks võinud välja venida.

Tõusmed pikeeriti 5×5 sm vahekaugustega poolsooja lavasse, kus soojendusmaterjalina kasutati hobusesõnnikut ja mullana lavasõnnikut mullast ning superfosfaadi ja

kaaliumkloriidiga rikastatud madalsoo turbamullast koosnevat umbes 10—12 sm paksust kihti.

Temperatuuri hoiti kapsaistikute kasvatamisel lavas päeval päikesepaisteliste ilmadega 14—15° piires ja pilves ilmadega paari kraadi võrra madalam. Öösel hoiti temperatuur lavas 8—10°. Temperatuuri lavas reguleeriti õhustamisega. Lavasid õhustati «Koidu» kolhoosis tugevasti, et juba algusest peale kapsaistikuid mitte «hellitada».

Enne istikute väljaistutamist harjutati neid välisõhuga — karastati. Algul võeti lavadel ainult päeval mõneks tunniks aknad pealt ära. Lavade lahtioleku aega pikendati järkjärgult ja lõpuks jäeti taimed ka juba ööseks akendeta. Nii viisi karastatud taimed on pärast väljaistutamist palju vastupidavamad kevadistele öökülmadele, ja kui nad on kasvukohal juba nädalapäevad juurdunud, kannatavad 5—6° külma. Eriti tähtis on see varajase väljaistutamise korral.

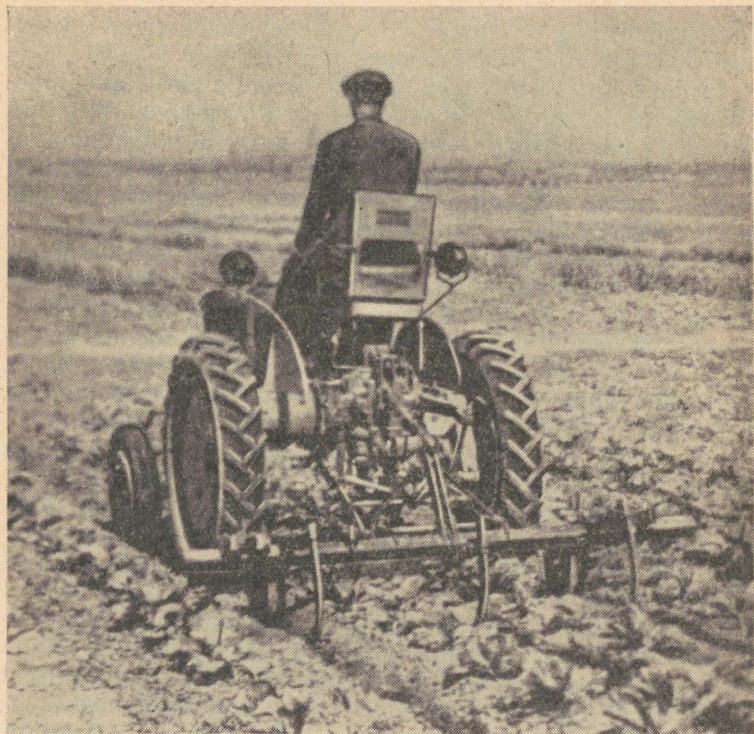
Istikute kastmine lavas toimus vastavalt vajadusele. Väljaistutamisele eelneval päeval kasteti lavad tugevasti läbi, sest märg muld jääb istikute lavast väljavõtmisel palju paremini juurte ümber.

Varajane kapsas istutati 1955. aasta kevadel «Koidu» kolhoosis avamaale maikuu teisel poolel. Suhteliselt hiline väljaistutamine oli tingitud äärmiselt külmast ja hilisest kevadest. Varematal aastatel on siin varajane kapsas avamaale istutatud juba mai esimestel päevadel ja isegi aprilli lõpus.

Aprillikuu lõpus on meil harilikult ilusad soojad ilmad. Seda aega on õige ära kasutada varajase kapsa väljaistutamiseks. Soojade ilmadega kapsas juurdub kiiresti ja on hästi vastupidav tavaliselt 5.—15. maini esinevatele tugevamatele öökülmadele.

Varajase kapsa eelviljaks oli kartul, nagu see on «Koidu» kolhoosis kujunenud juba traditsiooniks. Eelviljale oli hektari kohta antud väetistest kevadel korduskünni alla 50—60 tonni madalsoo turbamulda ja 800 kg fosforiiti, ning enne kartuli mahapanekut vagudesse 200 kg superfosfaati ja 200 kg kaaliumkloriidi.

Kuna kapsas kasutab väga hästi orgaanilisi väetisi, siis anti ka seda, kuigi eelkultuur oli orgaanilist väetist juba saanud. Kapsale anti veel hektari kohta 50 tonni turbamulla ning laudasõnniku segu ja 800 kg fosforiiti. Fosforiit lahustub aeglaselt, seepärast külvati ta põllule juba keva-

Kapsaste reavahede mulla kobestamine.

dise lumemineku ajal. Kui maa oli tahenenud, laotati laiaili ka talvel patareidesse veetud sõnniku ja turbamulla segu ning künti sisse. Kultiveerimise alla anti 200 kg superfosfaati ja 200 kg kaaliumkloriidi hektarile. Kapsamaad kultiveeriti kahel korral. Korduskünnile ja kultiveerimistele järgnes iga kord äestamine.

Varajast kapsast kasvatati «Koidu» kolhoosis vaoharjadel, mis soodustab mulla kiiremat soojenemist ja varakult väljaistutatud taimede kiiremat arenemist. Enne kapsa istutamist aeti põllule kolmekorpuselise hobumuldajaga 60 sm vahekaugustega vaod. Kapsas istutati vaoharjadele 40 sm vahedega. Pärast istutamist kasteti kapsast üks kord. Kasvuajal kapsast enam ei kastetud.

Pealtväetisi sai kapsas kolmel korral. Esimene pealtväetamine toimus umbes 2 nädalat pärast istutamist, kui taimed olid juba korralikult juurdunud. Teine ja kolmas pealtväetamine järgnesid umbes poolteisenädalaste vaheaegadega. Kokku anti kapsale pealtväetamiseks 200 kg ammooniumsalpeetrit. Samaaegselt pealtväetamisega toimus ka vaheltharimine, nii et väetis segati vaheltharimisel mullaga. Vaheltharimine toimus hobuplaneediga ja eespoolnimetatud kolmekorpuselise hobumuldajaga. Nii oli vaheltharimine kapsale ühtlasi ka muldamiseks. Vaoharjadelt umbrohu hävitamiseks kõblati kapsast üks kord enne teist vaheltharimist.

Üheks hädaohtlikumaks kapsa kahjuriks on kapsakärbes, kelle massiline esinemine võib täielikult hävitada kogu saagi. Kapsakärbse intensiivne lend algab soojade päikese-paisteliste ilmade saabumisega. Üks emane kärbes muneb kuni 100 valget muna taime varre lähedale maapinnale ja taime varrele. 5—10 päeva pärast kooruvad munadest vaglad, kes tungivad mulda ja vigastavad seal tugevasti kapsa juuri, peamiselt aga juurekaela.

Heaks kapsakärbse tõrjevahendiks on heksakloraan, mis tuleb segada taime varre ümber mulda. Mullas säilitab heksakloraan oma mõju kaua aega ja hävitab koorunud ja mulda tunginud kapsakärbse vaglad enne kui nad suudavad taime kahjustada. Heksakloraan puistamine mullapinnale ümber kapsa ei ole efektiivne, sest õhu ja päikese käes heksakloraan haihtub mõne päeva jooksul ning ei takista siis enam kapsakärbse munemist ega hävita ka munadest koorunud vaklu. Kapsakärbse tõrjega ei tohi hilineda. Heksakloraan tuleb taimede ümber mulda viia hiljemalt 1 nädala jooksul pärast istutamist.

«Koidu» kolhoosis puistati heksakloraan kapsataimede ümber enne esimest muldamist, et seda siis mullaga katta. See hoidis täielikult ära kapsakärbse kahjustuse.

Väga häid tulemusi on andnud kapsakärbse tõrjel ka taimede kastmine heksakloraan vedelikuga. Selleks võetakse 100 liitri vee kohta 1,5—2 kg 12% -list heksakloraan. Saadud vedelik tuleb enne kastmist hästi läbi segada. Kuna heksakloraan kergesti settib põhja, tuleb vedlikku ka kastmise ajal korduvalt segada. Ühekordne kastmine nimetatud vedelikuga, arvestades 10 liitrit 70—80 taime kohta, on küllaldane kapsakärbse tõrjeks. Kastmisel mullapinnale jää-

nud heksakloraan tuleb katta mullaga, seepärast on soovitatav kasta enne muldamist.

Maakirpude ja naerimardika tõrjeks tolmutati «Koidu» kolhoosis kapsast kevadel DDT-ga.

Kapsa koristamine algas juuli kolmandal dekaadil ja see kestis augusti teise pooleni. Koristamine toimus valikuliselt.

Keskvalmiva kapsa kasvatamine

Keskvalmivat peakapsast kasvatati «Koidu» kolhoosis 1955. a. 1,5-hektarilisel pindalal. Keskvalmiva kapsa eelviljadeks olid osaliselt varajane kartul ja osaliselt muud köögiviljakultuurid. Maa ettevalmistamine ja väetamine oli samasugune kui varajaselgi kapsal, välja arvatud pealtväetamine. Pealtväetist anti ainult üks kord — 100 kg ammoooniumsalpeetrit hektarile.

Keskvalmiva kapsa sortidest kasvatati «Koidu» kolhoosis 1955. a. «Enkhuizenit» ja «Valgevenet». Seeme külvati mai algul põhja- ja idatuulte eest kaitstud päikesepaistelisse kohta peenrale. Kapsaistikuid tolmutati peenral üks kord DDT-ga maakirpude ja naerimardikate tõrjeks. Istikuid ei pikeeritud. Päriskohale istutati kapsas juuni teisel poolel, taimede vahekaugusega 60×60 sm. Pärast istutamist kasteti kapsast üks kord.

Varematel aastatel külvati keskvalmiv kapsas normaalse kevade korral peenrale juba aprilli keskel ja istikud istutati päriskohale juuni alguses.

Keskvalmiva kapsa kasvuaegne hooldamine ei erinenud oluliselt varajase kapsa omast, välja arvatud eespoolnimeetatud ühekordne pealtväetamine ja see, et keskvalmiva kapsa juures ei toimunud kapsakärbse tõrjet. Kapsakärbse esimese põlvkonna lend oli keskvalmiva kapsa istutamise ajaks juba lõppenud, ja teine põlvkond muneb oma munad peamiselt metsikult kasvavaile ristõielistele.

Kapsas koristati oktoobris. Saagiks saadi 440 ts kapsast hektarilt.

Häid tulemusi saadi 1955. a. keskvalmiva peakapsa kasvatamisel ka Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis. Kapsast kasvatati siin 2,2-hektarilisel pindalal ristiku järel. Ristikusööt künti eelmisel sügisel 22—23 sm sügavuselt. Künni alla anti 200 kg fosforiiti ja 100 kg kaaliumkloriidi. Kevadel randaaliti põldu mätaste purustamiseks 2 korda raske ran-

daaliga ja juuni alguses kultiveeriti hobukultivaatoriga. Teine kultiveerimine toimus juuli algul, mille alla anti 150 kg superfosfaati, 100 kg kaaliumkloriidi ja 100 kg ammoniumsulfaati.

Keskvalmiva kapsa istikud (sort «Enkhuizen») kasvatati külvipeenardel. Maale, kus kasvatati kapsaistikuid, anti kevadel umbes 100 tonni kõdusõnnikut, 200 kg ammoniumsalpeetrit, 300 kg superfosfaati ja 200 kg kaaliumkloriidi hektarile. Külv toimus 26. mail. 10. juunil, kui tõusmetel ilmusid esimesed pärislehed, kasteti neid 1:20 lahjendatud virtsaga. Istikuid ei pikeeritud.

Kapsas istutati 5.—10. juulini tasasele maale päriskohale. Põld oli eelnevalt markeeritud 70×70 sm ruutudeks. Kapsas istutati ruudu nurkadesse istutuskõpla abil. Istutusaukudesse anti igale taimele 0,5 kg kõdusõnnikut. Kasteti üks kord pärast istutamist.

Esimene vaheltharimine toimus hoburühvliga ühes suunas umbes nädal aega pärast istutamist. Teine vaheltharimine toimus juuli viimastel päevadel kahes suunas. Teise vaheltharimise alla anti kapsale pealtväetamiseks ka 150 kg ammoniumsalpeetrit. Pärast teist vaheltharimist käidi põld veel kord kõpladega üle, et hävitada viimased umbrohud, mis vaheltharimisel olid kasvama jäänud. Hilisemaks vaheltharimiseks polnud enam vajadust, sest edaspidi lämmatamas kapsas oma suurte lehtedega juba ise umbrohu.

Saak koristati oktoobris. Hektari kohta saadi 384 ts müügikõlblikku kapsast.

PORGANDI KASVATAMISE KOGEMUSI

Kõrge porgandisaak saadi 1955. aastal Rapla rajooni «Bolševiku» kolhoosis. Porgandit kasvatati siin 0,5-hektarisel pindalal ja saadi keskmiselt 600 ts saaki hektari kohta.

Porgandit kasvatati saviliivmaal. Porgandi eelviljaks oli teravili. Kuna kõrrepõld oli sügisel kündmata jäänud, tuli künd läbi viia kevadel. Künni alla anti ka veidi kõdunenud sõnnikut. Künnile järgneva äestamise alla anti porgandimaale hektari kohta 200 kg superfosfaati ja 200 kg kaaliumkloriidi. Kevadel küntud maa aga oli niivõrd panklik, et äestamise ja kultiveerimisega ei olnud seda võimalik peeneks saada. Seepärast hariti porgandimaad nugaäkkega kahel korral, üks kord risti ja teine kord piki künnivagusid.

Pärast sellist harimist rulliti põldu veel väiksemate mullatükkide purustamiseks raudrulliga.

Porgand, sort «Šantenee» («Chantenay») külvati 20. mail külvimasinaga 50 sm reavahedega. Külvati võimalikult hõredalt, et hiljem poleks vajadust porgandi harvendamiseks. Et külv tuleks hõre, kuid sealjuures siiski ühtlane, segati seeme enne külvi liivaga, $\frac{1}{3}$ seemet ja $\frac{2}{3}$ kuiva liiva.

Porgandile anti «Bolševiku» kolhoosis tugev pealtväetis. Nii anti siin kogu kasvuaja vältel porgandile kokku ligi 400 kg ammooniumsalpeetrit ja 300 kg kaaliumkloriidi hektarile. Niisugune lämmastikukogus normaalse suve korral oleks porgandile olnud kahtlemata liig ja oleks tunduvalt halvendanud porgandi maitset kui ka säilivust. 1955. a. suvel aga, mil väetised kuivuse tõttu pääsesid halvasti mõjule, oli tugevam pealtväetamine vajalik. See näitab, et porgandi, samuti ka teiste köögiviljakultuuride kasvatamiseks ei saa kunagi anda kindlat šablooni, vaid alati tuleb köögiviljakasvatajatel endil arvestada ühe või teise aasta iseärasusi ja kohapealseid tingimusi.

Esimene kord anti «Bolševiku» kolhoosis porgandi külviridadele pealtväetamiseks lämmastikku enne porgandi tärkamist. Järgnevalt anti pealtväetist iga vaheltharimise eel, umbes 100 kg ammooniumsalpeetrit ja 100 kg kaaliumkloriidi hektarile.

Esimene vaheltharimine toimus siiliga pärast porgandi tärkamist. Varajasemaks vaheltharimiseks ei olnud vajadust, sest tänu korralikule maa harimisele kevadel oli põld umbrohupuhas. Pärast esimest vaheltharimist kõrvaldati umbrohi külviridadest käsitsi ja harvendati porgandit, kui mõnes kohas neid esines siiski liiga tihedalt. Suve jooksul vahelthariti porgandit veel kahel korral hobuplaneediga. Käsitsi rohimiseks rohkem vajadust ei olnud.

Porgand koristati oktoobri keskel käsitsi.

Tähtis koht elanikkonna varustamisel varajase köögiviljajaga on varajasel porgandil. Seepärast tuleb linnade ja tööstuskeskuste lähedastel kolhoosidel pöörata senisest palju suuremat tähelepanu varajase porgandi kasvatamisele kimbukaubana turustamiseks. Häid kogemusi selles on Harju rajooni Mitšurini-nimelise kolhoosi köögiviljanduse brigadiiril J. Lantil.

Varajast porgandit kasvatatakse Mitšurini-nimelises kolhoosis liivamaal, mis kevadel varakult soojeneb. Kasvatatakse porgandisorti «Nantes». Varajase porgandi seeme

jaroviseeritakse kevadel juba 10. märtsi paiku. Ühe hektari külvipinna kohta võetakse 7 kg seemet, pannakse pikeerkastidesse ja kastetakse märjaks. Kastid kaetakse kuivamise vältimiseks pealt klaasiga ja paigutatakse sooja kasvuhoonesse. Seemet segatakse ja niisutatakse 3—4 korda päevas. Soojas kasvuhoones hakkab parajalt niiskena hoidud seeme väga kiiresti idanema.

Enne idude tekkimist, umbes 5—6 päeva pärast jaroviseerima panekut lõpetatakse idandamine ja seeme viiakse koos kastidega jääkuhja, kus temperatuur on alla 0°. Jääkuhjas hoitakse seemet aprilli lõpuni või mai alguseni, kuni põld on külviks ette valmistatud, ja külvatakse siis maha. Niiviisi eelidandatud seeme tõuseb kiiresti ja annab varajase saagi.

Mitšurini-nimelises kolhoosis on katsetatud ka sügise seeporgandi külviga, kuid see ei ole andnud nii häid tulemusi kui eelpoolkirjeldatud viis. Sügise külvi puhul on porgand tärnanud hiljem kui kevadkülvist jaroviseeritud seemnega. Teiseks ei ole sügiskülvi korral võimalust kevadiseks mullaharimiseks, mis siis kuivades praguneb ja kaotab palju niiskust. Kevadise mullaharimise puudumine soodustab ka umbrohtude tärkamist ja arenemist, mis kipuvad porgandit lämmatama.

Uueks, kolhoosides veel vähe levinenuks, kuid progressiivseks võtteks on porgandi kasvatamine ruutpesiti. Kuusiku katsebaasi kogemustel võimaldab see meetod porgandi kasvatamisel tunduvalt kokku hoida inimtööjõudu. Porgandi ruutpesiti kasvatamise põhiliseks puuduseks on see, et vastavate külvimasinate puudumise tõttu tuleb seeme külvata käsitsi. Kuigi see hiljem kasvuaegsel hooldamisel end mitmekordselt tasub, on suuremate pindalade seemendamise käsitsi siiski küllaltki aega nõudev.

Porgandi ruutpesiti külviks märgistati põld Kuusiku katsebaasis neljakorpuselise muldaja abil 10—12 sm sügavuste vagudega 60×60 sm ruutudeks, mille keskele, umbes 20×20 sm ulatuselt külvatakse porgandi seeme, mis kaetakse mullaga reha abil või äestatakse sisse võrkäkkega. Ruutpesiti külv võimaldab siiliga kahes suunas vahelharimist mööda märkvagusid juba enne porgandi tärkamist. Kokku haritakse porgandi pesade vahesid siiliga suve jooksul kolm-neli korda. Sellega hoitakse pesade vahed täiesti umbrohupuhtad. Pesadest kõrvaldatakse umbrohi käsitsi. Harvendada on vaja olnud vaid üksikuid pesasid. Normaalselt

selt kasvatatakse pesas 15—25 porgandit, mis sügisel tõm-
matakse mullast välja korraga terve pesana. Sel viisil vä-
heneb töökulu juurvilja kasvatamisel kahel kõige enam
inimtööd nõudval tööprotsessil: harvendamisel ja korista-
misel ning selles seisabki selle külviviisi põhiline paremus.
Hektarile külvatakse 3 kg 50—60%-lise idanevusega see-
met, mis ühtlase külvi korral tavaliselt harvendamist ei
vaja.

KÖÖGIVILJANDUS ON KOLHOOSIDELE TULU- TOOVAKS TOOTMISHARUKS

Nagu eespooltoodust näeme, on meie oludes köögivilja-
taimedele korralike kasvutingimuste loomisel võimalik neilt
saada nii katmikalal kui ka avamaal suuri saake ja anda
rahvamajandusele suurel hulgal väärtuslikke toiduaineid.
Ühtlasi sellega annab köögiviljandus samal ajal ka kolhoos-
sidele suuri sissetulekuid. Nii saadi köögiviljandusest
1955. a. Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis üle 450 000 rub-
la ehk 27% kolhoosi kogu rahalistest sissetulekutest. Kuid
mitte üksnes linnalähedastes kolhoosides ei ole köögiviljan-
dusest võimalik saada suuri rahalisi sissetulekuid, vaid
nagu kogemused näitavad, on köögiviljandus ka linnadest
ja tööstuskeskustest kaugemal asuvates kolhoosides tulu-
toovaks tootmisharuks. Nii saadi Rapla rajooni «Vambola»
kolhoosis 1955. a. köögiviljandusest 232 000 rubla ehk 27%
kolhoosi kogu rahalisest sissetulekust. Sellest 82 000 rubla
saadi 400 m² inventarpinnaga soekasvuhoonetest, peami-
selt kasvuhuone kurgist. Sama rajooni «Uue Elu» kolhoosis
andis köögiviljandus 1955. a. üle 165 000 rubla ja Suure-
Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis 216 000 rubla sissetulekut.

Rapla rajooni «Tee Kommunismile» kolhoosis saadi
1954. aastal külmkasvuhoonetes 1000 m² kasvatatud toma-
tist kokku 60 000 rubla sissetulekut. Kui siit arvestada maha
tomati kasvatamisel tehtud kulutused: kolme külmkasvu-
hoone ehitamine 19 500 rbl., väetised ja töötasu (kaasa
arvatud normipäevade eest makstud tasu) ligi 13 000 rbl.
ja üldkuludeks 5%, s. o. 1 500 rbl., siis sai kolhoos kül-
mkasvuhoone tomatist ikkagi veel 26 000 rubla tulu. Seejuu-
res olid juba esimese aastaga täielikult kaetud ka külmkas-
vuhoonete ehituse kulud, nii et edaspidi nende amortisat-
siooni enam ei tule arvestada, kuigi kasvuhuonete iga on
8—10 või veelgi rohkem aastaid.

Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoos asub Tallinnast ligi 150 km kaugusel. Nii ei saa teda nimetada suurte linnade lähedaseks kolhoosiks. Kuid ka «Koidu» kolhoos sai köögiviljandusest suuri sissetulekuid — 216 000 rbl. Katmikala oli selles kolhoosis 1955. aastal veel väga vähe ja olemasolevaid lavasid kasutati peamiselt ainult köögiviljastikute kasvatamiseks avamaa jaoks. Nii saadi näidatud sissetulek peaaegu täielikult avamaa köögiviljandusest, 6,75-hektariliselt pindalalt. Seega saadi «Koidu» kolhoosis avamaa köögiviljandusest hektari kohta 32 000 rbl. Kui võrdleme seda sissetulekut vabariigi parimas linakasvatuskolhoosis — Põlva rajooni «Külvaja» kolhoosis, linast ühelt hektarilt saadud sissetulekuga, mis oli 1955. a. keskmiselt 11 894 rbl., siis näeme, et köögiviljandusest saadav sissetulek ületab peaaegu 2,7-kordselt samalt pinnaühikult linast saadava sissetuleku, kuigi lina on vaieldamatult üks tulusamaid põllukultuure.

Köögiviljakultuurid on põllukultuuridest tunduvalt nõudlikumad, nii mullaharimise kui ka väetamise suhtes. Samuti nõuab köögiviljandus põllundusest tunduvalt suuremat tööjõukulu sama pinnaühiku kohta. Seepärast põhjendatakse köögiviljanduse mahajäämist kolhoosides tihti võimaluste puudumisega. Kuna aga köögivilja kasvatatakse ikkagi suhteliselt väikesel maa-alal, ei ole usutav, et ükskõik millisel kolhoosil puuduksid võimalused köögiviljamaa korralikuks väetamiseks ja harimiseks. Samuti tuleb leida köögiviljanduse jaoks tööjõudu, sest nagu näitavad kogemused, tasub siin tehtud töö end mitmekordselt.

Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoos on laialt tuntud hästi arenenud loomakasvatusega majandina. Vaatame, kuidas siin köögiviljanduses kulutatud normipäev suudab võistelda loomakasvatuses kulutatud normipäevaga. Seakasvatusest, mis on «Uue Elu» kolhoosi kõige tulutoovamaks loomakasvatusharuks, saadi 1955. a. 97 rbl. sissetulekut ühe kulutatud normipäeva kohta ja veisekasvatusest — 34,5 rbl. Köögiviljanduses kulutatud normipäeva kohta saadi samal ajal 53,5 rbl. Seega saadi ühe köögiviljanduses kulutatud normipäeva kohta küll vähem sissetulekut kui seakasvatusest, kuid tunduvalt rohkem kui veisekasvatusest. Seejuures aga ei tule unustada, et kulutused loomakasvatuses söötade näol moodustavad põhilise kulu ja on võrreldamatult suuremad köögiviljade väetamisel tehtud kulutustest. Ehituste

amortisatsiooni aga tuleb arvestada nii ühes kui teises tootmisharus.

«Uue Elu» kolhoosis on normipäeva tasu küllaltki kõrge. 1955. a. maksti siin iga väljatöötatud normipäeva eest 10 rbl. raha, 1,25 kg teravilja ja 1 kg kartuleid. Kui arvestada normipäevadele antud teravilja ja kartuli kogus kolhoositurul müüdud summas ümber, siis kujuneb normipäeva tasuks rahas ümberarvestatult umbes 15 rbl. Seega andis Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis iga köögiviljakasvatuses kulutatud normipäev enam kui kolm ja pool korda nii palju sissetulekut, kui selle eest välja maksti.

Köögiviljandusest saadud sissetulekuks ei tule arvestada ainult köögivilja realiseerimisest saadud sissetulekut. Tuleb arvestada ka seda, et paljud köögiviljakultuurid annavad peale selle veel loomadele suurel hulgal väärtuslikku haljas-sööta lehtede näol. Nii annab näiteks kapsas 35—40% ulatuses kogusaagist loomakasvatuses kasutamiskõlblikke jäätmeid, mis 400 tsentnerise müügikõlbliku saagi juures moodustab 220—260 ts hektarilt. Samasugustes kogustes annab loomasöödaks lehti söögipeet, kaalikas jt.

Muidugi ei tule mõista seda nii, et loomakasvatusega ei tasu meil enam tegelda, et tulusam on üle minna köögiviljakasvatusele. Loomakasvatus on ja jääb meie põllumajanduses põhialuseks.

Need näited aga kinnitavad, et loomakasvatuse ja põllunduse kõrval on ka köögiviljandus kolhoosile kasulikuks tootmisharuks, kusjuures köögiviljandus ja loomakasvatus teineteist mingil määral ei sega ega takista, vaid just, vastupidi, teineteist täiendavad. Näiteks Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosi esimees A. Uus ütleb oma kolhoosi köögiviljanduse arengust rääkides, et köögiviljandust hakati «Koidu» kolhoosis arendama just sellel kaalutlusel, et see on ala, mis kõige kiiremini annab suuri rahalisi sissetulekuid, mida kolhoosil hädapärast oli vaja uute nõuetekohaste loomakasvatushoonete ehitamiseks.

Köögiviljanduse eduka arendamise üheks tähtsaimaks tingimuseks on kolhoosis köögiviljandusbrigaadi või -lüliloomine, ja köögivilja kasvatamiseks omaette kindla kultuuride vaheldusega külvikorra sisseviimine, milles rotatsiooni kestel mulla struktuuri taastamiseks ühel kuni kahel väljal kasvatatakse põldheina.

Nagu juba mainitud, on köögiviljakultuurid põllukultuuridest tunduvalt nõudlikumad. Nendelt suurte saakide saa-

miseks on vaja hästi teada ühe või teise köögiviljakultuuri kasvunõudeid ja neid teadmisi oskuslikult rakendada. Teadlikkust ja kogemusi köögiviljakasvatuses nagu igal teiselgi tööalal on võimalik aga omandada ainult siis, kui selle tööga pidevalt tegeldakse.

Niikaua aga, kui kolhoosides peavad köögiviljandust juhtima ka põllundusbrigaadide brigadiirid, ei ole siin häid tulemusi loota. Praktika on näidanud, et siis kujuneb ikkagi nii välja, et kord tegelevad köögiviljakasvatusega ühed, teine kord teised brigaadi liikmed ja niiviisi loomulikult ei saa juttugi olla nende selle ala teadmiste ning oskuste süstemaatilise omandamisega. Tihti aga unustatakse köögiviljataimed teiste tööde kõrval hoopis ära ja neid tuletatakse meelde alles siis, kui teistest töödest mahti saadakse. Selleks ajaks aga on köögiviljataimed juba umbrohtu uppunud, rääkimata teistest hooldustöödest. Loomulikult ei ole köögiviljakultuuridelt niiviisi suuri saake loota, madalatest saakidest tingituna aga langeb köögiviljanduses tehtud töö tasuvus. Seepärast võib öelda, et käesolevas brošüüris käsitletud majandites on tähtis osa suurte köögiviljasaakide saamisel olnud sellel, et kõigis neis kolhoosides on kindlad köögiviljandusbrigaadid või -lülid.

Köögiviljandusbrigaad ei tarvitse olla suurearvuline. Näiteks Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis on köögiviljandusbrigaadi põhikoosseisus ainult 10 inimest, kes kasvasid 1955. a. köögiviljakultuure 6,75- ja seemneistkuid 8,4-hektarilisel maa-alal.

Kõige pingelisem aeg köögiviljanduses on suve esimene pool, sest siis on vaja pöörata kõige rohkem tähelepanu köögiviljakultuuride kasvuaegsele hooldamisele. Sel perioodil võib köögiviljandusbrigaadi põhikoosseisu abistamiseks edukalt kasutada vanemate inimeste tööjõudu, kes põllul ei suuda enam nimetamisväärselt kaasa aidata. Näiteks Rapla rajooni «Bolševiku» kolhoosis töötas 1955. a. köögivilja kasvatamisel 61-aastane Adeele Soone välja 168 normipäeva ja 59-aastane Leena Värvimaa 216 normipäeva. Noortele on töö köögiviljade kasvatamisel mitmekesisem ja huvitavam kui põllunduses, samuti on see neile ka jõukohasem. Seepärast võtavad suvel koolivaheajal sellest tööst meeeldi osa ka kooliõpilased.

Rapla rajooni «Bolševiku» kolhoosis töötas 1955. a. suvel 7. klassi õpilane Linda Erm köögiviljanduses välja 93 normipäeva. Suure-Jaani rajooni «Koidu» kolhoosis töötasid

1955. a. köögiviljakasvatamisel tubliit Reegoldi 7-aastase kooli õpilased Evi Pärtel, Else Jõgi jt.

Tõsist tähelepanu tuleb kolhoosides pöörata köögivilja talviseks säilitamiseks vajalike hoiuruumide ehitamisele. Nende puudumise tagajärjel on praegu kujunenud niisugune olukord, et sügisel, köögiviljade koristamise ajal on kolhoosidel raskusi saagi realiseerimisega, talvel aga ei ole tarbijatel küllaldaselt saada ka hästi säiluvat köögivilja, nagu porgandit, peeti, peakapsast jne. Samuti tuleb tõsist tähelepanu pöörata võimalikult varajasema köögivilja tootmisele nii katmikalalt kui ka avamaalt.

Märkimisväärset tööd tehakse varajase köögivilja tootmise tunduvaks laiendamiseks Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis. Käesoleva viisaastaku lõpuks on siin ette nähtud laiendada soekasvuhoonete pindala 2000 m²-ni, külmkasvuhoonete pindala 3000 m²-ni ja lavade pindala 2500 lavaaknani. See on järgimist vääriv eeskuju paljudele, eriti linnade ja tööstuskeskuste lähedastele kolhoosidele.

NLKP Keskkomitee ja NSV Ministrite Nõukogu määrusega 30. jaanuarist 1956. a. «Kartuli ja köögivilja tootmise ning varumise suurendamisest» tõsteti köögiviljade varumise ja riikliku kokkuostu hindu keskmiselt 70% võrra. See tõstab veelgi kolhoosides köögiviljandusest saadavaid sissetulekuid ja loob head võimalused köögivilja tootmiseks ja realiseerimiseks ka linnadest kaugemal asuvates kolhoosides. Uute kokkuostuhindade alusel annab näiteks üks hektar porgandit, mille saak on 600 ts/ha, nagu seda saadi 1955. a. Rapla rajooni «Bolševiku» kolhoosis, kolhoosile 42 000 rbl. rahalist sissetulekut.

See partei ja valitsuse poolt köögiviljanduse kiiremaks edasiarenemiseks kavandatud tähtis abinõu aitab palju kaasa köögivilja tootmise suurenemisele vabariigi kolhoosides, nii et juba lähemate aastate jooksul võime täita NLKP XX kongressi direktiividega köögiviljanduse alal püstitatud ülesande.

KASUTATUD KIRJANDUST

- T. A v i n g o. «Rapla rajooni «Vambola» kolhoosi köögiviljandusbrigaad».
K. V a h e n õ m m. «Köögiviljakultuuride kasvatamine ruutasetuses».

SISUKORD

Eessõna	3
Tomati kasvatamise kogemusi	6
Tomati kasvatamine külmkasvuhoones	7
Tomati kasvatamine lavas	16
Tomati kasvatamine avamaal	19
Kurgi kasvatamise kogemusi	21
Kurgi kasvatamine kasvuhoones	22
Kurgi kasvatamine lavas	28
Kurgi kasvatamine avamaal	29
Valge peakapsa kasvatamise kogemusi	33
Varajase kapsa kasvatamine	33
Keskvalmivä kapsa kasvatamine	38
Porgandi kasvatamise kogemusi	39
Köögiviljandus on kolhoosidele tulutoovaks tootmisharuks	42

Педая Вальтер Густавович
ОПЫТ ВЫРАЩИВАНИЯ ОВОЩЕЙ

На эстонском языке

Обложка Э. Пикк

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну мантеэ, 10.

*

*

Toimetaja K. Vool

Tehniline toimetaja M. Aardma

Korrektorid L. Golberg ja E. Kask

Ladumisele antud 12. V 1956. Trükkimisele
antud 20. VI 1956. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
pooznaid 3. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipooznaid 2,46. Arvutuspooznaid 2,6.
Trükiarv 4000. MB-05466, Tellimise nr. 1727.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Hind 65 kop.

65 kop.

A-21096
II

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00365971 3